

Міністерство освіти і науки України
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
Інститут гуманітарної підготовки та державного управління
Кафедра публічного управління та адміністрування

ГНАТИШИН ІРИНА ВАСИЛІВНА

(прізвище, ім'я, по батькові)

УДК 352: 332.1

(індекс)

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

Формування та реалізація бюджетної політики в сучасних умовах
державотворення України

(назва роботи)

Публічне управління та адміністрування

(назва освітньої програми)

281 – «Публічне управління та адміністрування»

(шифр і назва спеціальності)

І.В. Гнатишин

(підпис, ініціали та прізвище здобувача освітнього ступеня)

Науковий керівник – Гречаник Б.В., к. е. н., доцент

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Допущено до захисту

Завідувач кафедри

д. держ. упр., професор

І. П. Лопушинський

(посада) (підпис) (дата) (ініціали та прізвище)

Рецензент

к. е. н.

Н. Б. Косаревич

(посада) (під (дата) (ініціали та прізвище)

Робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

Івано-Франківськ - 2025

АНОТАЦІЯ

Гнатишин І. В. Формування та реалізація бюджетної політики в сучасних умовах державотворення України. – Рукопис.

Магістерська робота за спеціальністю 281 "Публічне управління та адміністрування". Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу. Івано-Франківськ, 2025.

У дослідженні висвітлено процеси формування та реалізації бюджетної політики України в умовах правового режиму воєнного стану. Розкрито поняття, суть та завдання бюджетної політики в умовах правового режиму воєнного стану. Визначено особливості механізму формування бюджетної політики в Україні в сучасних умовах

Проведено детальний аналіз впливу правового режиму воєнного стану на процеси формування та реалізації бюджетної політики в Україні та проаналізовано основні видатки Делятинської селищної територіальної громади в умовах правового режиму воєнного стану. Досліджено вплив правового режиму воєнного стану на формування та виконання дохідної частини бюджету Делятинської селищної територіальної громади. Визначено напрями підвищення ефективності реалізації бюджетної політики в Делятинській селищній територіальній громаді.

Матеріали роботи будуть корисними для підвищення ефективності реалізації бюджетної політики в органах місцевого самоврядування, при розробці проектів нормативно-правових актів, а також можуть бути використані для соціально-економічного розвитку Делятинської селищної територіальної громади.

Ключові слова: бюджетна політика, механізми формування бюджетної політики, правовий режим воєнного стану, Делятинська селищна рада, місцеві податки та збори, підприємництво.

ANOTATION

Hnatyshyn I.V. Formation and Implementation of Budget Policy in Modern Conditions of State Formation in Ukraine. – Manuscript.

Master's thesis in the specialty 281 "Public Administration and Management". Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas. Ivano-Frankivsk, 2024.

The study highlights the processes of forming and implementing of Ukraine's budget policy under the legal regime of martial law. It reveals the concept, essence and objectives of budget policy in the context of martial law. Peculiarities of the mechanism for shaping budget policy in Ukraine under modern conditions were identified.

A detailed analysis of the impact of the legal regime of martial law on the processes of forming and implementing of budget policy in Ukraine was conducted and main expenses of Deliatyn Settlement Territorial Hromada under the legal regime of martial law were analyzed. The impact of martial law on the formation and execution of the revenue side of the budget of Deliatyn Settlement Territorial Hromada was also studied. Directions for improving the efficiency of budget policy implementation in Deliatyn Settlement Territorial Hromada were identified.

The materials of the work will be useful for improving the efficiency of budget policy implementation in local self-government bodies, in development of draft regulatory acts, and may also be used for the socio-economic development of Deliatyn Settlement Territorial Hromada.

Keywords: budget policy, mechanisms of budget policy formation, legal regime of martial law, Deliatyn Settlement Council, local taxes and fees, entrepreneurship.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ ЗАСАДИ ПРОЦЕСІВ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ.....	8
1.1 Бюджетна політика: її суть, основні функції та завдання	8
1.2 Механізм формування бюджетної політики та його характеристики	15
РОЗДІЛ 2 ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ПРОЦЕСИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ.	22
2.1 Правовий режим воєнного стану в Україні.....	22
2.2 Аналіз формування та реалізації бюджетної політики Делятинської селищної ради в умовах правового режиму воєнного стану.....	27
РОЗДІЛ 3 ОСНОВНІ НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ. .	37
3.1. Створення сприятливих умов для розвитку підприємницької діяльності на території Делятинської селищної територіальної громади	37
3.2. Вжиття заходів щодо підвищення ефективності справляння місцевих податків та зборів до місцевого бюджету	49
ВИСНОВКИ	58
ДОДАТКИ.....	66

ВСТУП

Сьогодні перед Україною стоїть виклик – організувати ефективне функціонування бюджетної системи та переорієнтувати цілі держави. Це вимагає перегляду бюджетних пріоритетів, зокрема збільшення видатків на оборону та соціальну сферу, а також пошуку додаткових джерел доходів та залучення міжнародної фінансової допомоги. Для стабільності економіки необхідна чітка координація бюджетної політики на всіх рівнях. Відповідним органам державної влади життєво важливо сформулювати та реалізувати бюджетну політику, яка відповідає поточним обставинам. Тому актуально проаналізувати та оцінити деякі аспекти бюджетної політики України та її вплив на органи місцевого самоврядування в умовах воєнного стану.

Оцінку стану бюджетної політики України в умовах правового режиму воєнного стану розглядали в своїх наукових працях такі вчені, як Чугунов І., Макогон В., Титарчук М., Крикун Т., Ватаманюк-Зелінська У., Прицак Я.М., Зелінський М.П., Бак Н., Харовська А. та інші.

Метою дипломної роботи є: дослідження процесів формування бюджетної політики в Україні в сучасних умовах та особливостей її реалізація на регіональному рівні.

Для досягнення означеної мети були визначені та виконані наступні завдання:

- розкрито поняття, суть та завдання бюджетної політики в умовах правового режиму воєнного стану;
- визначено особливості механізму формування бюджетної політики в Україні в сучасних умовах;
- проаналізовано вплив правового режиму воєнного стану на процеси формування та реалізації бюджетної політики в Україні;

- досліджено вплив правового режиму воєнного стану на формування та виконання дохідної частини бюджету Делятинської селищної територіальної громади;
- проаналізовано основні видатки Делятинської селищної територіальної громади в умовах правового режиму воєнного стану;
- визначено напрями підвищення ефективності реалізації бюджетної політики в Делятинській селищній територіальній громаді.

Об'єктом дослідження є процеси формування та реалізації бюджетної політики України в умовах правового режиму воєнного стану.

Предмет дослідження — теоретичні та прикладні засади формування бюджетної політики України в умовах правового режиму воєнного стану та особливості її реалізація на регіональному рівні.

Методи дослідження. У процесі дослідження для вирішення поставлених завдань застосовано системний підхід, а також такі методи дослідження: порівняльного аналізу (для розгляду ставок податків та зборів Надвірнянського району); прогнозування (для визначення доходів при піднятті ставок податків та збору), термінологічного аналізу (при визначенні понять «єдиний податок», «бюджетна політика» тощо). Крім того, в роботі були використані методи індукції і дедукції, абстрагування і конкретизації, аналізу і синтезу, узагальнення, статистичні методи (для проведення впливу Законів України на доходи Делятинської селищної ради), графічний метод (для наочного зображення результатів) тощо.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості використання висновків та рекомендацій даних у роботі для вдосконалення управління доходами у структурі механізму управління та прийнятті нормативно правових актів органами місцевого самоврядування, а також підвищенням самодостатності місцевих бюджетів територіальних громад в умовах воєнного стану.

Робота складається зі вступу, 3 розділів, висновків, списку використаних джерел й додатками. Загальний обсяг дослідження становить –

40 сторінок, робота ілюстрована 4 таблицями, 5 рисунками, 1 додатком, список використаних джерел налічує 30 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ ЗАСАДИ ПРОЦЕСІВ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

1.1 Бюджетна політика: її суть, основні функції та завдання

Бюджетна політика тісно пов'язана з функціонуванням та розвитком держави. З одного боку, держава є організатором і координатором бюджетних відносин, а з іншого – активним їх учасником. Звичайно, при формуванні та реалізації бюджетної політики дуже важко врахувати всі її можливі негативні фактори, оскільки саме у цій політиці переплітаються інтереси різних соціальних груп населення, які дуже часто бувають суперечливими. А сучасні реалії обтяжуються війною та, у подальшому, складними часами післявоєнного відновлення країни. Метою даного підрозділу є визначення поняття бюджетної політики та її найважливіших завдань.

Бюджетна політика – це спрямована діяльність уповноважених осіб щодо формування або регулювання суспільних відносин у сфері формування та використання фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються відповідно органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду¹.

Згідно з М. Пасічним², Н. Лисяком³, М. Єрмошенко⁴ і Т. Далевською⁵, поняття бюджетної політики держави визначається як «певну сукупність

¹Пасічник Ю.В. Бюджетний потенціал економічного зростання в Україні : монографія. Донецьк: ТОВ “Юго-Восток, Лтд”. 2005. 642с.

²Пасічний М. Д. Бюджетна політика та економічний розвиток. *Економічний вісник університету*. 2020. Вип. 44. С. 153-164.

³Лисяк Л. В. Бюджетна політика у системі державного регулювання соціально-економічного розвитку України: монографія. ДННУ АФУ, 2012. 600 с.

⁴Єрмошенко Н. М. Засади формування бюджетної політики держави: монографія. НАУ, 2013. 284 с.

⁵Далевська Т. А. Оптимізація бюджетної політики та її орієнтири. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2016. № 6. С. 265-270

пріоритетних цілей, завдань, методів та заходів держави, діяльність якої направлена на здійснення регулювання бюджетних процесів й функціонування бюджетної системи для реалізації основних завдань держави в сфері соціального й економічного розвитку». Ми вважаємо, що використання такого підходу повністю обґрунтоване, оскільки успішна реалізація державної бюджетної політики залежить від досягнення високого рівня ефективності в організації бюджетних процесів у країні.

Сьогодні бюджетна політика відіграє надзвичайну роль у забезпеченні національної безпеки під час воєнного стану. Не зменшиться ця роль і в ході післявоєнного відновлення України. Тому формування та реалізація бюджетної політики, адекватної сучасним умовам, є надважливим завданням відповідних органів державної влади.

Бюджетна політика є важливим інструментом впливу суб'єкта розподільчих відносин (держави) на об'єкт (ВВП і національний дохід) для досягнення конкретних цілей стабілізації та розвитку національної економіки. Існують два підходи до розуміння сутності бюджетної політики. У вузькому розумінні вона зводиться до формування, виконання та регулювання бюджету країни. У широкому розумінні бюджетна політика включає заходи уряду з мобілізації та використання бюджетних ресурсів, спрямовані на забезпечення повної зайнятості та виробництво неінфляційного ВВП шляхом зміни державних видатків, системи оподаткування та підходів до формування бюджету в цілому, а також маніпулювання державними видатками та доходами з метою впливу на економічний розвиток суспільства.

Суть бюджетної політики на практиці відображається в двох аспектах:

1) у статтях доходів і видатків бюджету, джерелах їх формування, напрямках використання;

2) у формах і методах мобілізації бюджетних потоків та їх використанні на державні потреби⁶.

⁶Бюджетна система: навчальний посібник / укладачі: Р.С. Сорока, І.Г. Благун. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2011. 10 с.

Формуючи бюджетну політику, держава зобов'язана додержуватись таких основних умов:

- врахування особливостей тих процесів, що відбуваються у суспільстві у певний період часу, зокрема, перебування України під збройною агресією з боку російської федерації;
- врахування вимог всіх об'єктивних економічних законів і закономірностей розвитку суспільства з врахуванням впливу деструктивних проявів війни;
- вивчення і врахування попереднього досвіду господарського, фінансового і бюджетного розвитку;
- вивчення і врахування досвіду інших країн, зокрема тих, що пройшли шлях війни та мали успішний досвід післявоєнного відновлення національної економіки;
- врахування конкретного етапу розвитку суспільства, особливостей внутрішньої та міжнародної обстановки;
- дотримання комплексного підходу до розробки і реалізації змісту бюджетної політики, політики у галузі фінансів, ціноутворення, кредиту, заробітної плати тощо⁷.

На основі проведеного аналізу сутності та механізму бюджетної політики можна зробити висновок про її роль у функціонуванні та розвитку національної економіки. Більш того, в умовах збройної агресії бюджетна політика набуває особливої актуальності, оскільки саме через бюджетні інструменти держава може мобілізувати ресурси для відновлення та розвитку. Водночас, необхідно зауважити, що формування ефективної бюджетної політики є складним завданням, що вимагає глибокого розуміння економічних процесів, врахування зовнішніх викликів та дотримання певних принципів. Важливо підкреслити, що бюджетна політика не є ізольованою сферою, а тісно пов'язана з іншими аспектами економічної політики держави.

⁷Дедушев І.В. Бюджетна політика: поняття та завдання. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Право* випуск 77 ч.2. 2023. С. 40.

Тому для досягнення максимального ефекту необхідно забезпечити узгодженість та комплексне застосування різних політичних інструментів.

Зміст і роль бюджетної політики в Україні визначаються її цілями, а саме:

- стабілізацією економіки та забезпеченням сталого зростання виробництва;
- стримуванням інфляції;
- стимулюванням розвитку пріоритетних сфер діяльності та структурних перетворень;
- реформуванням системи оподаткування в контексті стимулювання підприємницької діяльності та зменшення податкового тиску на суб'єктів підприємницької діяльності;
- реформуванням міжбюджетних відносин у напрямі забезпечення самостійності місцевих бюджетів;
- оптимізацією рівня бюджетного дефіциту, державного боргу, пошуку джерел їх фінансування;
- пошуком додаткових джерел доходів бюджету для фінансування невідкладних соціальних програм⁸.

Як бачимо, цілі бюджетного регулювання є досить суперечливими. Заходи бюджетної рестрикції завжди пригноблюють економічну активність і провокують спад виробництва, а заходи бюджетної експансії щодо запобігання падіння обсягів виробництва і стимулювання його зростання, по суті, означають розширення попиту, передусім інвестиційного, а вслід за ним – і споживчого, що обов'язково веде до підвищення цін.

Тобто, можна констатувати що Бюджетна політика України має на меті забезпечити стабільний економічний розвиток країни, стримування інфляції та підтримку пріоритетних сфер. Досягнення цих цілей в сучасних умовах потребує реформування системи оподаткування, міжбюджетних відносин та оптимізацію державного боргу. Крім того, бюджетна політика спрямована на

⁸Бюджетна система: навчальний посібник / укладачі: Р.С. Сорока, І.Г. Благун. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2011. 11 с.

пошук додаткових джерел доходів для фінансування соціальних програм та обороноздатності країни.

Головною проблемою реалізації бюджетної політики є забезпечення оптимального поєднання суперечливих, але взаємопов'язаних функцій бюджетно-податкового регулювання з урахуванням специфічних інтересів різних соціальних груп населення. Таким чином, роль бюджетної політики є багатоаспектною і залежить від конкретних економічних реалій, етапу та моделі розвитку економічної системи країни.

Бюджетна політика виконує три основних функції: фіскальну, економічного регулювання та вирівнювання доходів.

Фіскальна функція полягає у забезпеченні необхідних ресурсів для урядової діяльності (військово-оборонні витрати, реалізація економічних та соціальних програм, підтримка уряду тощо).

Функція економічного регулювання полягає у використанні податків та видатків бюджету як інструментів управління економікою для досягнення певних цілей економічної політики (економічного зростання, структурної перебудови тощо).

Функція вирівнювання доходів полягає у використанні бюджетного регулювання як інструмента перерозподілу ВВП за допомогою прогресивної шкали оподаткування, а також системи трансфертних виплат бідним, безробітним, інвалідам, сиротам та ін.

Завдяки цим трьом функціям бюджетна політика є одним із найважливіших інструментів державного управління. Тому що, фіскальна функція бюджету забезпечує необхідними ресурсами для виконання державних завдань, функція економічного регулювання дозволяє використовувати бюджет як інструмент макроекономічної стабілізації та стимулювання економічного зростання, а функція вирівнювання доходів сприяє соціальній справедливості та зменшенню нерівності. Вдале поєднання цих функцій є запорукою для успішної реалізації державної політики.

Зміст бюджетної політики полягає у визначенні курсу, завдань і напрямів діяльності держави у сфері формування і використання коштів бюджетного фонду. Він полягає у використанні державою бюджетних відносин для досягнення певних політичних цілей⁹. Перш за все, ці відносини стосуються формування і використання державою свого основного централізованого фонду грошових коштів та знаходять своє відображення у доходах бюджету, методах їхньої мобілізації, видатках бюджету і методах та напрямках їхнього використання на суспільні потреби. Саме за допомогою бюджетної політики держава здійснює відповідний комплекс заходів, спрямованих на реалізацію своїх функцій через бюджет. Для цього вона використовує свої повноваження та конкретні інституції, які дають змогу управляти відносинами з громадянами, суб'єктами господарювання, субнаціональними державними й муніципальними утвореннями, а також з іноземними державами та міждержавними інституціями.

Також привертає увагу, що в ст. 10 Господарського кодексу України бюджетна політика визначена як один із основних напрямів економічної політики держави, та спрямована на оптимізацію та раціоналізацію формування доходів і використання державних фінансових ресурсів, підвищення ефективності державних інвестицій у економіку, узгодження загальнодержавних і місцевих інтересів у сфері міжбюджетних відносин, регулювання державного боргу та забезпечення соціальної справедливості при перерозподілі національного доходу¹⁰.

Отже на основі проведеного дослідження, можна зробити висновок, що бюджетна політика представляє собою направлену діяльність уповноважених осіб щодо формування або регулювання суспільних відносин у сфері формування та використання фінансових ресурсів. Ці ресурси необхідні для забезпечення завдань і функцій, які виконуються органами державної влади,

⁹Дем'янишин В. Теоретичні та практичні аспекти вдосконалення фінансово-кредитного механізму. *Вісник ТНЕУ*. 2011. № 2. С. 9.

¹⁰Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>

органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду.

Завдяки реалізації трьох основних функцій – фіскальної, економічного регулювання та вирівнювання доходів – бюджетна політика має значний вплив на розвиток економіки та суспільства. В умовах глобалізації та постійних змін бюджетна політика повинна бути гнучкою та адаптуватися до нових викликів. Ефективне виконання цих функцій є запорукою сталого розвитку країни та підвищення добробуту її громадян. Враховуючи сучасні умови в яких перебуває наша країна, фіскальна функція повинна домінувати, тому що зростає додаткова потреба у фінансуванні оборони, гуманітарної допомоги та відновлення критичної інфраструктури. Для забезпечення необхідних ресурсів держава вдається до збільшення податкового навантаження, як на населення, так і на бізнес, залучення внутрішніх і зовнішніх запозичень, що ми й на сьогоднішній день і бачимо. Економічне регулювання зосереджується на підтримці критично важливих секторів економіки, на забезпеченні стабільності фінансової системи та мінімізацію негативних соціальних наслідків. Бюджетні інструменти використовуються для розвитку виробництва оборонної продукції, підтримки малого та середнього бізнесу, а також для компенсації втрат населення внаслідок воєнних дій. Незважаючи на війну, соціальна функція бюджету теж залишається важливою. Проте, її реалізація ускладнюється через обмеженість ресурсів і збільшення видатків у соціальній сфері. Бюджетні кошти додатково спрямовуються на підтримку найбільш вразливих верств населення – внутрішньо переміщених осіб, пенсіонерів, людей з інвалідністю.

Таким чином, бюджетна політика України в умовах війни виконує надзвичайно важливу роль у забезпеченні обороноздатності країни, підтримці економіки та соціальної сфери. Водночас, вона стикається з низкою викликів, пов'язаних з обмеженістю ресурсів, нестабільністю економічної ситуації та необхідністю пошуку балансу між короткостроковими та довгостроковими цілями. Для успішної реалізації завдань бюджетної політики потрібно

проведення уважного аналізу, планування та впровадження відповідних заходів, тому бюджетна політика реалізується через бюджетний механізм.

1.2 Механізм формування бюджетної політики та його характеристики

Практична реалізація бюджетної політики забезпечується за допомогою бюджетного механізму. За економічною сутністю, бюджетний механізм відображає комплексну взаємодію організаційних і методологічних заходів у формі бюджетних методів, бюджетних інструментів і бюджетних важелів. Ці заходи діють на правовій основі і забезпечують функціонування бюджетної системи в економіці держави, а також їх практичне застосування для виконання цілей і завдань, визначених бюджетною політикою. Бюджетний механізм представляє собою складну економічну форму цілеспрямованої взаємодії його елементів для забезпечення мобілізації фінансових ресурсів держави та їх використання відповідно до бюджетної політики держави.

Бюджетний механізм — це система економічних заходів впливу на забезпечення мобілізації оптимальних обсягів фінансових ресурсів бюджету, їх найефективнішого розміщення і най економічнішого використання з метою забезпечення соціального-економічного розвитку суспільства, визначеного економічною політикою держави¹¹.

Призначення бюджетного механізму – фінансове забезпечення і фінансове регулювання економічних і соціальних процесів у державі.

Через бюджетний механізм реалізуються кількісні та якісні методи регулювання розвитку соціально-економічної сфери.

Бюджетний механізм розкриває та обумовлює рух бюджетних потоків у рамках бюджетної системи держави, опосередковує взаємовідносини між її різними рівнями. Розрізняють зовнішні (вхідні та вихідні) і внутрішні

¹¹Бюджетна система : навчальний посібник / І.Л. Шевчук, В.О. Черепанова, Т.О. Ставерська. 2- ге вид., перер. і допов. Харків : Видавець Іванченко І. С., 2015. 18 с.

бюджетні потоки, що відображають розподіл та перерозподіл доходів і видатків між бюджетами.

Бюджетний механізм виконує функцію забезпечення фінансовими ресурсами, функцію використання фінансових ресурсів та функцію регулювання соціально-економічних процесів у державі. Функції забезпечення фінансовими ресурсами та їх використання безпосередньо пов'язані з функцією регулювання¹²

Функціонування бюджетного механізму визначається кількісними і якісними характеристиками. Кількісна характеристика бюджетного механізму визначається обсягом фінансових ресурсів, що мобілізуються і використовуються бюджетною системою для виконання цілей та завдань, окреслених бюджетною політикою. А якісна характеристика показує технологію формування і використання фінансових ресурсів із застосуванням бюджетних інструментів (ставки, норми, строків, санкції, стимулів тощо) з метою забезпечення виконання кількісних характеристик.

Методи бюджетного механізму виступають як засоби впливу на процес формування оптимального обсягу ресурсів бюджету та їх найбільш економного розміщення і використання. Вони включають такі елементи, як бюджетне прогнозування і планування, оподаткування, фінансування, бюджетне регулювання і бюджетний контроль.

Інструменти бюджетного механізму — це засоби, що застосовуються для виконання завдань, передбачених бюджетною політикою. Вони вказують на економічний зміст окремої сукупності бюджетних відносин таких, як бюджети різних рівнів, перспективне, поточне і оперативне бюджетне планування, різні види податків і зборів, бюджетні норми і нормативи, бюджетні стимули і міжбюджетні трансферти, форми і методи бюджетного контролю тощо. Інструменти бюджетного механізму тісно пов'язані між собою. Кожен інструмент породжує певне економічне навантаження та має

¹²Бюджетна система України: Навчальний посібник. /Артус М.М., Хижа Н.М./ - К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2005. 34 с.

об'єктивні межі застосування. Тому розширення дії одних інструментів за рахунок обмеження дії інших може негативно вплинути на функціонування бюджетного механізму в цілому¹³.

Важелі бюджетного механізму діють у межах бюджетного інструменту. З їх допомогою здійснюється стимулювання або обмеження впливу на процес формування і використання фінансових ресурсів. До них належать методи і методологія бюджетного планування і прогнозування, визначення податкової бази, об'єктів оподаткування та податкових ставок, ставки заробітної плати, стипендій та норми витрат, штрафи та пільги, ревізія, аудит, моніторинг тощо.

Аналізуючи теоретичні засади можна сказати, що бюджетний механізм є системою взаємопов'язаних елементів, які спільно забезпечують реалізацію бюджетної політики. Різні методи, інструменти та важелі бюджетного механізму діють у тісній взаємодії, що безпосередньо впливає на формування, розподіл та використання бюджетних коштів. Тобто, методи визначають загальні підходи до бюджетного процесу, інструменти конкретизують ці підходи, а важелі надають їм необхідної сили. За допомогою цих елементів держава може впливати на економічні процеси, стимулювати розвиток певних секторів, підтримувати соціальні програми та забезпечувати макроекономічну стабільність. В умовах воєнного стану ефективність бюджетного механізму залежить від його здатності адаптуватися до змін у внутрішньому та зовнішньому середовищі, а також від якості бюджетного планування, прогнозування та контролю.

У структурі бюджетного механізму можна виділити такі підсистеми:

- механізм управління бюджетним процесом і бюджетними відносинами(включає нормативно-правове забезпечення бюджетної політики, організаційно-управлінське, інформаційно-аналітичне забезпечення

¹³Бюджетна система України: Навчальний посібник. /Артус М.М., Хижа Н.М., Київ : Вид-во Європ. ун-ту, 2005. 35 с

бюджетної політики, моніторинг, аналіз для прийняття та коригування управлінських рішень);

- механізм формування бюджетних ресурсів (включає всі можливі способи мобілізації фінансових ресурсів до бюджетної системи (на основі фіскальної політики, шляхом формування власних надходжень бюджетних установ, шляхом продажу (приватизації) державних активів, кредитування (бюджетного запозичення), емісії) із зазначенням пріоритетних з огляду на поточну економічну ситуацію в країні та політичні цілі щодо фінансової системи в цілому; з метою визначення обсягу бюджетних ресурсів, необхідних учасникам бюджетного процесу для виконання покладених на них функцій, використовуються такі інструменти, як бюджетні запити (заявлений прогностичний обсяг коштів, необхідних для діяльності бюджетної установи) та бюджетні лімітні довідки (інформаційно-аналітичні обґрунтування регулювання відповідності потреб у бюджетних коштах і ресурсних можливостей їх задоволення);

- механізм розподілу бюджетних ресурсів (включає принципи, методи, інструменти розподілу дохідних повноважень між ланками бюджетної системи – власні, закріплені та регулюючі доходи бюджетів; форми та способи бюджетного регулювання з огляду на необхідність проведення фінансового вирівнювання бюджетної спроможності суб'єктів бюджетних правовідносин);

- механізм використання бюджетних ресурсів (включає принципи, методи й інструменти розподілу видаткових повноважень між ланками бюджетної системи з урахуванням відомчої підпорядкованості та територіального розташування об'єктів фінансування та реалізації принципу субсидіарності шляхом: групування видатків на три види залежно від меж охоплення споживачів, характеру суспільної послуги та джерела фінансування; групування видатків місцевих бюджетів за трьома групами; включає методи, форми та інструменти бюджетного фінансування видатків:

кошторисне фінансування, бюджетне кредитування, трансфертне фінансування);

- механізм контролю та аналізу використання бюджетних ресурсів (включає сукупність аналітичних прийомів, методів та інструментів для оцінки стану бюджетної системи на основі облікової, статистичної інформації, сукупність способів форм фінансового контролю з огляду на необхідність проведення коригування управлінських дій, упередження бюджетних правопорушень на всіх стадіях бюджетного процесу)¹⁴.

Для ефективного функціонування цих підсистем необхідна розробка чітких дієвих важелів, які застосовуються на всіх етапах бюджетного процесу і є складовими елементами бюджетного механізму:

1. Бюджетне планування і регулювання.

В процесі бюджетного планування визначаються фінансові можливості держави щодо фінансового забезпечення розвитку її економіки та соціальної сфери. Бюджетне регулювання здійснюється за допомогою бюджетних санкцій та стимулів, пільгової політики, госпрозрахункової діяльності бюджетних установ.

2. Фінансові показники:

– *узагальнюючі* – доходи і видатки бюджету, державний борг, рівень інфляції тощо;

– *індивідуальні* – рівень витрат на душу населення, сума податків, сплачених одним працюючим, інші.

3. Нормативи – характеризують рівень забезпечення видатків бюджету, витрат фінансових ресурсів (ставки заробітної плати, розмір пенсій, ставки податків).

4. Ліміти – обмеження бюджетних витрат в інтересах держави, підприємств, домогосподарств (розмір норми витрат у бюджетних установах, норми бюджетного забезпечення).

¹⁴Онищенко С. В., Бережна А. Ю., Філонич О. М. Бюджетний механізм: методологічні підходи та практика бюджетної децентралізації. *Проблеми економіки*. 2021. №1. С. 114

5. Резерви – призначені для нейтралізації впливу непередбачуваних факторів. Види бюджетних резервів:

– резервний фонд – призначений для фінансування непередбачуваних обставин, які неможливо врахувати при затвердженні бюджету: стихійні, екологічні лиха тощо. Розмір резервного фонду не може перевищувати 1 % обсягу видатків загального фонду бюджету;

– оборотний залишок бюджетних коштів – призначений для фінансування тимчасових касових розривів між дохідною та видатковою частинами бюджету. Встановлюється в розмірі не більше 2% видатків загального фонду бюджету. До кінця бюджетного року оборотний залишок бюджетних коштів має бути відновлений до попередньо затверджених розмірів.

6. Управління бюджетними коштами. Держава в особі своїх органів влади та управління встановлює методологію розподілу ВВП і національного доходу, форми грошових заощаджень, регулює види платежів, визначає обсяги і напрями використання бюджетних коштів¹⁵.

Проаналізувавши теоретичні підходи до формування бюджетного механізму як форми практичної реалізації бюджетної політики, можна зробити висновок, що бюджетний механізм є вагомим інструментом соціально-економічного розвитку країни, забезпечення створення умов для сталого економічного зростання, модернізації економіки і соціальної сфери, підвищення рівня і якості життя населення. Таким чином, пропонуємо визначати бюджетний механізм як систему заходів впливу на забезпечення мобілізації до бюджету оптимальних обсягів фінансових ресурсів, їх ефективного розподілу та раціонального використання з метою забезпечення макроекономічної збалансованості, сталого розвитку та збереження суверенітету держави, що визначено політикою держави. Складові елементи бюджетного механізму об'єднано у відповідні підсистеми механізму, через

¹⁵Бюджетна система: навчальний посібник / укладачі: Р.С. Сорока, І.Г. Благун. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2011. 12-13 с.

які проявляються основні функції бюджетного механізму, спрямовані на досягнення поставленої мети: механізм забезпечення; механізм організації; механізм регулювання та стимулювання; механізм обліку та контролю. Тобто можна зазначити, бюджетний механізм функціонує як єдиний організм, де кожна підсистема виконує свою специфічну роль, але при цьому тісно взаємодіє з іншими. Важливим елементом цього механізму є важелі управління, які дозволяють державі впливати на бюджетні процеси. Бюджетне планування, регулювання, фінансові показники, нормативи та ліміти – це інструменти, що забезпечують ефективне використання бюджетних коштів та досягнення поставлених цілей.

Глибоке розуміння бюджетного механізму є необхідною умовою для ефективного управління державними фінансами. Аналіз його підсистем та важелів дозволяє виявити як сильні сторони, так і проблемні аспекти сучасного бюджетного процесу в Україні. Для подальшого розвитку бюджетного механізму необхідно зосередитися на вдосконаленні системи бюджетного планування, підвищенні прозорості бюджетних процесів, а також посиленні ролі громадськості у бюджетному контролі.

РОЗДІЛ 2

ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ПРОЦЕСИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ

2.1 Правовий режим воєнного стану в Україні

Вранці 24 лютого 2022 року Указом Президента України № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» було введено в Україні воєнний стан. Одразу Верховна Рада України затвердила цей указ 300 голосами. Таке рішення ухвалено у зв'язку з військовою агресією російської федерації проти України та на підставі пропозиції Ради національної безпеки і оборони й відповідно до українського законодавства.

Воєнний стан - це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень¹⁶.

Після уведення в дію правового режиму воєнного стану, почала перебудовуватися і система управління на рівні місцевого самоврядування, на

¹⁶Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. №389-VIII
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19>

рівні територіальних громад. В умовах воєнного стану надзвичайно важливим є забезпечення оперативного, належного та безперервного виконання місцевих бюджетів. З метою забезпечення ефективного функціонування бюджетної сфери та життєво необхідних потреб жителів територіальних громад у період дії воєнного стану Офіс Президента України, Уряд, Верховна Рада України, РНБО та інші центральні органи виконавчої влади приймають низку швидких, ефективних, оперативних рішень.

У Бюджетній декларації на 2022–2024 роки затверджено, що з огляду на всі внутрішні та зовнішні чинники, які впливають на стан економіки нашої країни, пріоритетними напрямками бюджетної політики є:

- стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу;
- посилення обороноздатності і безпеки держави;
- розвиток агропромислового комплексу;
- формування чистого та безпечного довкілля, збереження та відновлення природних екосистем;
- розвиток адміністративних послуг та їх цифровізацію, інформатизацію суспільства, сприяння розвитку ІТ - бізнесу, підвищення рівня цифрової грамотності українців;
- посилення енергонезалежності;
- створення ефективної та досконалої системи здійснення соціальної підтримки та пенсійного забезпечення населення;
- розвиток системи соціального захисту ветеранів війни;
- забезпечення якісної, сучасної і доступної середньої освіти, розбудову безпечної та інклюзивної системи освіти, створення сучасної системи професійної (професійно-технічної) освіти та забезпечення якості вищої освіти;
- забезпечення доступу до основних медичних послуг;
- підвищення рівня прозорості в управлінні державними фінансами¹⁷.

¹⁷Бюджетна декларація на 2022–2024 роки URL: <https://www.mof.gov.ua/storage/files/%D0%91%D1%8E%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D1%82%D0%BD%D0%>

Для кращого розуміння динамічних змін в напрямках бюджетної політики варто провести порівняння Закону України «Про Державний бюджет України на 2022 рік» від 2 грудня 2021 року та Проекту Закону України «Про Державний бюджет на 2023 рік» від 14 вересня 2022 року. Першу помітну відмінність мають статті 5 у двох документах, де вказується, що на 31 грудня 2022 року визначається граничний обсяг державного боргу в сумі 3.644.896.972,9 тис. гривень¹⁸, тоді як на 31 грудня 2023 року граничний обсяг державного боргу в сумі 6.406.013.451,2 тис. гривень¹⁹. Така помітна різниця у розмірі державного боргу майже у два рази цілком пояснюється постійними залученнями нових запозичень нашою державою, що пов'язано, в першу чергу, з повномасштабною війною та необхідністю боронити суверенну державну територію. Хоча, звичайно, що таке стрімке нагромадження державного боргу, що дорівнює розміру внутрішнього валового продукту, є доволі загрозливою тенденцією, але, в умовах війни, є цілком закономірним.

15 серпня 2022 року на своєму сайті Міністерство фінансів України проінформувало, що Верховна Рада України схвалила зміни до держбюджету на 2022 рік, якими збільшила видатки загального фонду держбюджету на 270,2 млрд. грн. з метою зміцнення обороноздатності за рахунок здійснення додаткових внутрішніх запозичень, збільшивши їх з 523,9 млрд. грн. до 794,1 млрд. гривень. Додаткові видатки загального фонду державного бюджету будуть спрямовані на національну безпеку та оборону – 269,5 млрд. грн., мобілізаційну підготовку галузей національної економіки України – 10,3 млн. грн. та поповнення резервного фонду державного бюджету – 715,7 млн. гривень.

[B0%20%D0%B4%D0%B5%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D1%80%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F%20%D0%BD%D0%B0%202022-2024%20%D1%80%D0%BE%D0%BA%D0%B8.pdf](#)

¹⁸Про Державний бюджет України на 2022 рік : Закон України від 02.12.2021 р. № 1928-IX. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1928-20#Text>

¹⁹Про державний бюджет України на 2023 рік : проект Закону України від 14.09. 2022 р. № 8000. URL:

<https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/40472>

Збільшення цих видатків сприятиме реалізації заходів щодо забезпечення державного суверенітету, підвищення обороноздатності і безпеки держави, подолання негативних наслідків, спричинених широкомасштабною збройною агресією російської федерації проти України.

У статті 7 Закону України «Про Державний бюджет України на 2022 рік» та Проекті Закону України «Про Державний бюджет на 2023 рік» закріплюється, що рівень прожиткового мінімуму на одну особу в розрахунку на місяць становить 2589 гривень, а також відповідно до статті 8 закріплюється розмір мінімальної заробітної плати – 6700 гривень. В даному випадку, вважаємо, що така стабільність не є позитивним процесом, оскільки рівень цін значно зростає, що підтверджують і дані Державної служби статистики України, де вказується, що базовий індекс споживчих цін (БІСЦ) у вересні 2022р. порівняно із серпнем 2022 р. становив 102,4%, а з початку року – 117,8%.

Уряд постійно веде переговори із пошуку та залучення додаткових можливостей фінансової підтримки міжнародних партнерів у вигляді кредитування, гарантій за кредитами і грантів для стабілізації економіки, реалізації пріоритетних завдань держави та забезпечення соціальних виплат.

За даними Міністерства фінансів України, загальний обсяг фінансової допомоги станом на початок червня 2022 р. становить 411.9 млрд. грн. Станом на 7 червня 2022 р. основними джерелами фінансової підтримки бюджету України є військові облігації, двосторонні кредити та гранти.

Відповідно до даних Міністерства фінансів України станом на 12 жовтня, серед джерел фінансування Державного бюджету України є фінансові ресурси, що залучаються від Національного Банку України (315 000 млн. грн.); ОВДП (включаючи військові облігації, 148 941 млн. грн.) та іноземних держав, міжнародних організацій (Фінансування Державного бюджету України з початку повномасштабної війни. Офіційний портал Міністерства фінансів України, 12.10.2022).

Важливим є і те, що в державному бюджеті на 2023 рік передбачається і створення нових фондів, які спрямують свою діяльність на усунення та ліквідацію наслідків спричинених збройною агресією російської федерації, наприклад, стаття 29 Проекту Закону України «Про Державний бюджет на 2023 рік» передбачає створення фонду ліквідації наслідків збройної агресії у складі спеціального фонду Державного бюджету України з метою подолання наслідків війни (у тому числі гуманітарних, соціальних, економічних).

Кошти з даного фонду ліквідації наслідків збройної агресії мають бути спрямовані на:

- будівництво (нове будівництво, реконструкцію, реставрацію, капітальний ремонт) громадських будівель (з урахуванням вимог безпеки щодо захисних споруд цивільного захисту), захисних споруд цивільного захисту;
- реконструкцію, капітальний ремонт об'єктів критичної інфраструктури, пов'язаних з наданням послуг з водопостачання, водовідведення, теплопостачання;
- реконструкцію, капітальний ремонт будівель для забезпечення житлом внутрішньо переміщених осіб та осіб, які втратили його внаслідок військових дій, спричинених збройною агресією російської федерації проти України ²⁰.

Діяльність вказаного фонду є вкрай необхідною, оскільки, за останніми даними вже знищено до 30% української інфраструктури в результаті нападу росії на Україну.

Отже, введення воєнного стану в Україні 24 лютого 2022 року стало безпрецедентним викликом для нашої держави. Рішення про введення такого особливого правового режиму було зумовлене повномасштабною збройною агресією російської федерації. Воєнний стан суттєво вплинув на функціонування органів місцевого самоврядування, “змусивши” їх оперативно перебудувати їх діяльність та адаптуватися до нових умов.

²⁰Про державний бюджет України на 2023 рік : проєкт Закону України від 14.09. 2022 р. № 8000. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/40472>

Забезпечення безперервного виконання місцевих бюджетів в умовах війни стало одним з пріоритетних завдань. Для забезпечення ефективного функціонування бюджетної сфери та задоволення життєво необхідних потреб населення в період дії воєнного стану центральні органи влади України вжили низку оперативних заходів. Розглянувши основні нормативно-правові документи у підрозділі 2.1, можна стверджувати, що в умовах воєнного стану урядом України було прийнято ефективні рішення щодо зміни пріоритетних напрямів бюджетної політики, що вплинуло і на стан виконання державного бюджету. Це свідчить про розуміння важливості підтримки місцевого самоврядування в цей складний період. Вироблення дієвих інструментів бюджетної політики в умовах воєнного стану є важливим завданням державного управління, що потребує детального аналізу та дослідження. Постійна актуалізація напрямів бюджетної політики у державі є однією з головних вимог прогресування економіки за різних умов, у тому числі й в умовах воєнного стану. Як зазначалося вище, забезпечення переорієнтації бюджету та його націленості на ті цілі, які є найбільш важливими в тих, чи інших умовах, і є фундаментом бюджетної політики для кожної країни.

Важливим є і те, що розвивається та посилюється міжнародна фінансова підтримка Україні від інших держав та міжнародних організацій. З огляду на це, пріоритетними напрямами в середньостроковій перспективі у бюджетній сфері мають стати:

- продовження реформ в системі державних фінансів;
- підвищення ефективності бюджетної політики та перегляд її окремих пріоритетів;
- впровадження стимулюючих заходів, спрямованих на поживлення економічної діяльності.

2.2 Аналіз формування та реалізації бюджетної політики

Делятинської селищної ради в умовах правового режиму воєнного стану

В умовах воєнного стану та впровадження реформи децентралізації, роль органів місцевого самоврядування у проведенні бюджетної політики та вирішенні соціальних проблем постійно зростає. Це вимагає належного фінансового забезпечення. Однією з основних проблем, яка перешкоджає нормальному функціонуванню територіальних громад, є відсутність чіткого розмежування власних та делегованих повноважень, а також недостатнє фінансування відповідно до цих повноважень.

Щоб протистояти збройній агресії росії та забезпечити безпеку країни, органи місцевого самоврядування отримали нові повноваження. Закони України тепер дозволяють громадам розробляти та фінансувати програми з підготовки до територіальної оборони. Розглянемо основні зміни до Законів України, що стосується видатків органів місцевого самоврядування:

- Закону України «Про правовий режим воєнного стану» органи місцевого самоврядування можуть затверджувати цільові місцеві програми підготовки територіальної оборони та підготовки населення України до участі в русі національного спротиву.

- Статтею 91 Бюджетного кодексу України передбачено здійснення видатків з місцевого бюджету на заходи та роботи з територіальної оборони та мобілізаційної підготовки.

При спрямуванні коштів на реалізацію заходів та робіт з територіальної оборони та мобілізаційної підготовки місцевого значення, виконавцями яких визначено установи(організації), які утримаються за рахунок коштів державного бюджету передбачається надання трансфертів, а саме субвенція з місцевого бюджету державному на виконання програм соціально-економічного розвитку регіонів.

Крім цього, в умовах воєнного стану відповідно до пункту 22⁵ розділу VI Бюджетного кодексу України «Прикінцеві та перехідні положення»²¹

²¹Бюджетний кодекс України : Закон України від 08.07.2010 р. № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-VI#Text>

органи місцевого самоврядування можуть включати до місцевих програм, крім заходів та робіт з територіальної оборони, також і заходи з підтримки інших підрозділів сил безпеки і оборони. Виконавцями таких заходів можуть бути Міністерство оборони України, військові частини та інші сили безпеки і оборони.

На нашу думку було вжито важливі управлінські рішення для залучення максимальних коштів із органів місцевого самоврядування для боротьби з агресією російської федерації проти України. Це важливо, оскільки місцева влада відіграє ключову роль у забезпеченні безпеки та стабільності в регіонах, особливо в умовах війни.

Проаналізуємо формування та реалізацію бюджетної політики в умовах правового режиму воєнного стану на прикладі Делятинської селищної ради.

Рішенням Делятинської селищної ради «Про бюджет Делятинської селищної територіальної громади на 2023 рік» від 23 грудня 2022 року затверджено доходи у сумі 95 381 337,0 гривень, видатки 95 381 337,0 гривень, резервний фонд в сумі 500 000,0 гривень²².

Впродовж 2023 року було уточнено перевиконання дохідної частини бюджету на 157 022 214,66 гривень²³, тому було здійснено ряд перерозподілів видатків селищного бюджету відповідно до пріоритетності в умовах правового режиму воєнного стану.

Розглянемо перерозподіл видатків загального і спеціального фонду бюджету (без освітньої субвенції) у 2023 році, за кодами тимчасової класифікації видатків бюджету за допомогою діаграми (Рис 2.1.), відповідно до рішення Делятинської селищної ради від 22.02.2024р. № 1490-43/2024 «Про затвердження звіту про виконання бюджету Делятинської селищної територіальної громади за 2023 рік».

²²Про бюджет Делятинської селищної територіальної громади на 2023 рік : рішення Делятинської селищної ради від 23.12.2022 р. №1048-26/2022. URL: <https://delyatynska-gromada.gov.ua/docs/1318381/>

²³Про звіт селищного голови про роботу селищної ради та виконавчого комітету за 2023 рік : рішення Делятинської селищної ради від 22.02.2024р. № 1490-43/2024. URL: <https://delyatynska-gromada.gov.ua/docs/1621217/>

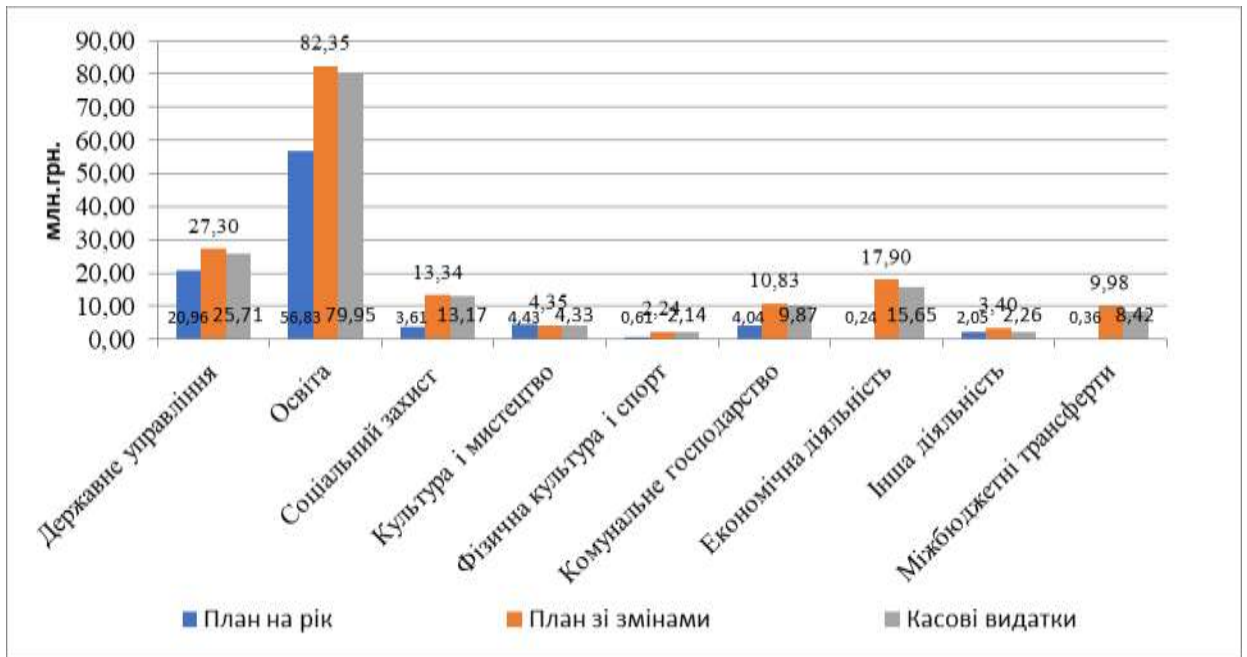

Рис. 2.1 – Структура видатків загального і спеціального фонду бюджету у 2023 році за кодами тимчасової класифікації видатків бюджету, млн. грн.

Провівши аналіз видатків Делятинської селищної ради (Рис 2.1) можна сказати, що громада демонструє збільшення видатків у важливих сферах, таких як освіта, державне управління, соціальний захист, економіка та міжбюджетні трансферти. Це відображає спрямованість на забезпечення безпеки, захисту і підтримки населення під час війни.

В державному управлінні (Рис. 2.1) перерозподілені видатки були спрямовані на місцеві цільові програми, де головним розпорядником коштів виступає Делятинська селищна рада. Впродовж року виділено кошти в сумі 4 316 000,0 гривень, які спрямовувались в межах програм на забезпечення проведення військової підготовки громадян та мобілізаційних заходів, підтримки військових частин та підрозділів Збройних Сил України розташованих на території Делятинської селищної територіальної громади та потреби, забезпечення військовослужбовців військової частини.

В сфері освіти (Рис. 2.1) частину перерозподілених видатків в сумі 6 336 367,22 гривень були спрямовані на капітальний ремонт будівель для розміщення внутрішньо переміщених (евакуйованих) осіб та відновлення укриттів в закладах освіти.

У сфері соціального захисту (рис. 2.1) видатки спрямовані на підтримку та забезпечення потреб мешканців територіальної громади. Зокрема, сім'ям загиблих військовослужбовців, сім'ям безвісті зниклих військовослужбовців та військовослужбовців, які повернулися з полону. Також на місцеву програму підтримки осіб, які беруть безпосередню участь у бойових діях (забезпеченні здійснення заходів з національної безпеки і оборони України відсічі і стримування збройної агресії російської федерації проти України) в сумі 5 220,0 тис. грн.

В сфері економічної діяльності (Рис 2.1) видати спрямовані на розробку та просування інвестиційних проєктів, сприяння розвитку інфраструктури для приваблення іноземних та внутрішніх інвесторів, створення сприятливого середовища для економічного зростання.

Видатки у сфері міжбюджетних трансфертів (Рис 2.1) були спрямовані на безпеку та оборону, в тому числі фінансування місцевої поліції, армії та інших сил безпеки в сумі 7 636,0 тис. грн. Також на підтримку громад, що перебувають у зоні бойових дій, а саме на відновлення життєво важливої інфраструктури.

Враховуючи аналіз бюджетних видатків в умовах війни, можна сказати про значне збільшення потреб у фінансуванні, а також про зміну пріоритетів у розподілі коштів. Спостерігається перерозподіл ресурсів на:

- Підвищення обороноздатності країни.
- Підтримки життєдіяльності населення.
- Відновлення інфраструктури.

Важливо зазначити, що фактичні касові видатки загалом відповідають плановим показникам, що свідчить про ефективне бюджетне планування в умовах війни. Таким чином, структура видатків відображає пріоритети громади в умовах війни та демонструє її зобов'язання забезпечити безпеку, стабільність та розвиток населення, сприяючи загальному благополуччю та процвітанню.

З метою аналізу впливу правового воєнного стану на доходи бюджету Делятинської селищної ради візьмемо до уваги власні надходження до бюджету без врахування міжбюджетних трансфертів за попередні роки, які наведені в таблиці 2.1.

Табл. 2 1 – Доходи Делятинської селищної ради за 2021-2023 роки, тис. грн..

Період	2021	2022	2023
Власні надходження	53916,55	106350, 2	114995,9
Всього доходів	173461,9	224319	214339,8

Розглянувши дані представлених у табл. 2.1, можна сказати, що власні доходи громади в 2022 та 2023 роках зросли в два рази до 2021 року. Для наочності та легшого сприйняття розглянемо помісячні власні доходи за допомогою діаграми²⁴(Рис. 2.2.).

Рис. 2.2 – Помісячні власні доходи за 2021, 2022 та 2023 роки

Власні доходи впродовж років поступово зростали, але присутні піки росту та спадання, які спричинені певними заходами громади та внесенням змін до законодавства України. З метою аналізу причини зростання та спадання доходів у 2022 та 2023 роках у Делятинській селищній раді в умовах правового режиму воєнного стану, візьмемо власні доходи громади за кодами класифікації доходів та порівняємо відсоток зростання та спадання відповідно до попередніх років за допомогою таблиці А.1 додатку А.

²⁴Електронні ресурси. Дані взяті з Державного веб-порталу бюджету для громадян URL: <https://openbudget.gov.ua/local-budget/0952200000/info/indicators>

Враховуючи дані таблиці А.1. додатку А значний приріст в 293,8% є завдяки податку на доходи фізичних осіб (ПДФО) - це обов'язковий платіж, який здійснюють фізичні особи зі свого доходу від різних джерел, таких як заробітна плата, спадщини, дивіденди, продажу авто, тощо.

Відповідно до статті 64 Бюджетного кодексу України²⁵, податки на доходи фізичних осіб підлягає зарахуванню до місцевого бюджету (до місцевого бюджету 60% відсотки та додаткові 4% для стабільності тарифів). На території територіальної громади розташована військова частина, тому на початку березня 2022 року в зв'язку з початком мобілізації населення відбувся значний приріст надходження даного податку, детальніше приріст можна побачити на діаграмі²⁶(Рис. 2.3).

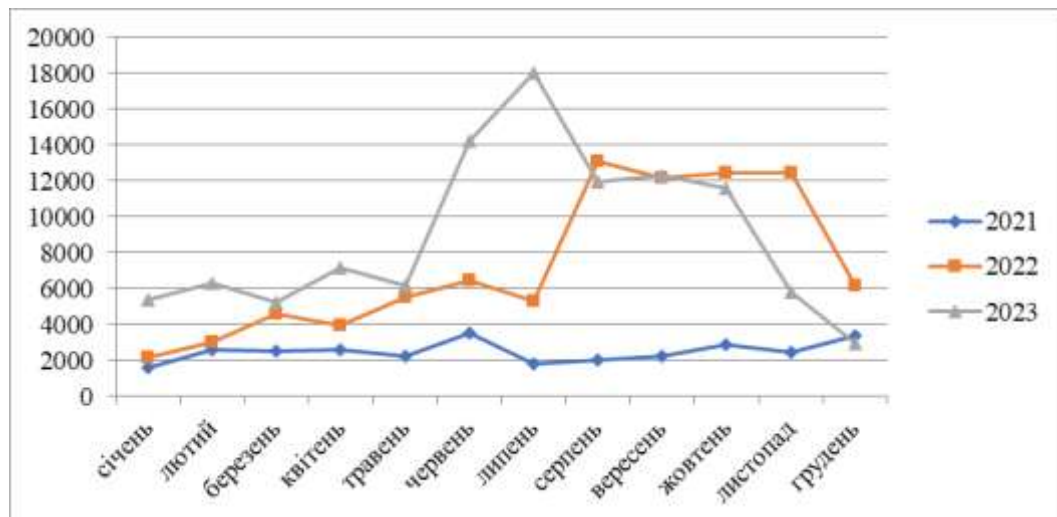

Рис 2.3 – Надходження ПДФО до місцевого бюджету в 2021-2023 роках, тис.грн.

Оскільки податки на доходи є найвагомішою складовою частиною власних надходжень бюджету громади, тому було вжито заходів у пошуках додаткових надходжень. У серпні 2022 року громада надала безкоштовно в оренду приміщення для базування військового підрозділу територіальної оборони на території громади, відповідно до чого було зареєстровано

²⁵Бюджетний кодекс України : Закон України від 08.07.2010 р. № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-VI#Text>

²⁶Електронні ресурси. Дані взяті з Державного веб-порталу бюджету для громадян <https://openbudget.gov.ua/local-budget/0952200000/info/indicators>

юридичну установу зі сплатою податків до місцевого бюджету. Проте, дана юридична установа в грудні 2022 року змінила місце реєстрації, що спричинило зменшення щомісячних надходжень до 6000,0 тис. грн.. Даний приріст і спадання надходжень можна побачити на діаграмі (Рис 2.3). Завдяки Закону про Державний бюджет на 2022 рік з 1 жовтня розмір мінімальної зарплати збільшиться та становив 6700 гривень, що не дало зменшитись надходженням нижче червня 2022 року. В червні завжди найбільші надходження з даного податку через виплату відпустки та матеріальних допомоги вчителям та педагогам на період відпустки.

Впродовж 2023 року громадою знову проводились мобілізаційні заходи щодо створення сприятливих умов та залучення військового ПДФО в громаду. Як результат в травні 2023 року було переєстровано юридичну установу в громаду.

8 листопада Верховна Рада ухвалила у другому читанні та в цілому законопроект №10037 про внесення змін до розділу VI Бюджетного кодексу України щодо забезпечення підтримки обороноздатності держави та розвитку оборонно-промислового комплексу України. Відповідно до якого з 1 жовтня до 31 грудня 2023 року ПДФО з військовослужбовців спрямовують до державного бюджету в пропорції 50% на 50%: Держспецзв'язку на дрони (13 млрд.грн..) і Міноборони на закупівлю артилерійських систем (13 млрд.грн..)²⁷. Прийняття даного законопроекту значно вплинуло на доходи селищного бюджету, а саме вони знизились до середнього рівня за 2021 року відповідно до діаграми (Рис. 2.3). Законопроект №10037 негативно вплинув на бюджет Делятинської селищної територіальної громади. Громада стала більш залежною від державного уряду з фінансового погляду, оскільки частина їхніх фінансових ресурсів буде перерозподілятися до державного бюджету. Цей законопроект зменшив фінансову автономію громади та контроль над бюджетними ресурсами.

²⁷Про внесення змін до розділу VI Бюджетного кодексу України щодо забезпечення підтримки обороноздатності держави та розвитку оборонно-промислового комплексу України : проект Закону України від 12.09.2023 р. №10037. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/42765>

Розглянемо також вплив революційного Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» від 15.03.2022 № 2120-IX²⁸. Хоча змін доволі багато, але можна виділити найважливіші з них, які стосуються оподаткування та згрупувати по напрямках:

1. Єдиний податок в 2 % без ПДВ майже для всіх платників.
2. Єдиний податок для 1 та 2 групи платників звільняються від сплати.
3. Податки зменшуються на пальне.

Вплив від пункту 1 та 2 можна розглянути на діаграмі²⁹(Рис. 2.4).

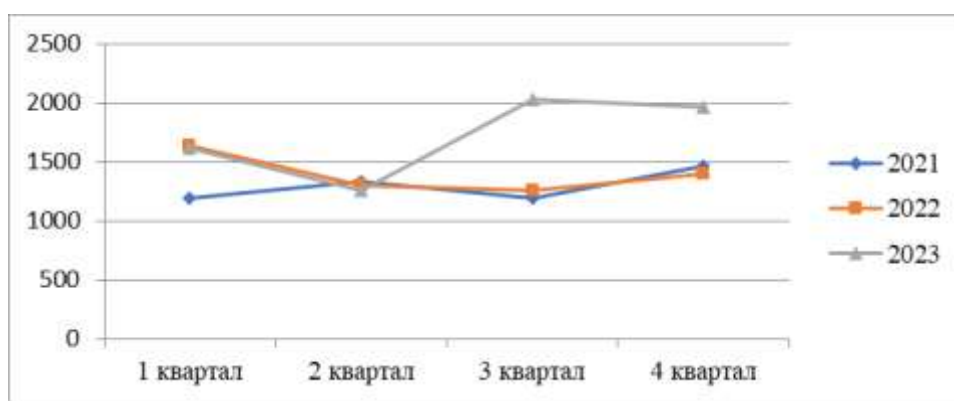

Рис. 2.4 – Надходження єдиного податку до місцевого бюджету по кварталах за 2021-2023 роки.

Даний законопроект вступив в силу 1 квітня (2 квартал) 2022 року по 31 липня (3 квартал) 2023 року, бо з 1 серпня 2023 року Законом України № 3219-IX від 30.06.2023 року скасували пільги по єдиному податку. На діаграмі (Рис. 2.4) спостерігається значне спадання надходжень під час дії Закону України від 15.03.2022 № 2120-IX.

Пункт 3 стосується акцизного податку із вироблених в Україні та ввезених на територію підакцизних товарів. Даний Закон скасував акцизний податок на пальне. Надходження за 2022 та 2023 рік від акцизного податку зображені в таблиці А.1 додатку А. Втрати коштів до бюджету від планових

²⁸Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану : Закон України від 15.03.2022 № 2120-IX. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text>

²⁹Електронні ресурси. Дані взяті з Державного веб-порталу бюджету для громадян URL:

<https://openbudget.gov.ua/local-budget/0952200000/info/indicators>

показників акцизного податку з вироблених в Україні підакцизних товарів (плановий показник 690,844 тис. грн..) та з ввезених на митну територію України підакцизних товарів (плановий показник 2427,55 тис. грн..) на 2022 рік склали 2 035,49 тис. грн..

Можна зробити висновок, що дані Закон України створив додаткове навантаження на місцевий бюджет. Враховуючи значне зменшення надходження доходів та впровадження державної політики в умовах воєнного стану перед громадою повстало питання щодо перегляду фінансової незалежності, а саме зміни в бюджетних пріоритетних призначеннях, зміни в інвестиційній діяльності та мобілізації фінансових ресурсів на 2024 рік.

РОЗДІЛ 3

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ МЕХАНІЗМІВ ФОРМУВАННЯ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

3.1 Створення сприятливих умов для розвитку підприємницької діяльності на території Делятинської селищної територіальної громади

У сучасних умовах війни в Україні підприємницька діяльність стикається з безпрецедентними викликами та труднощами. Однак, які б труднощі не виникали завжди є можливості для адаптації та розвитку бізнесу в умовах невизначеності. Делятинська селищна територіальна громада, як частина західної України має унікальні ресурси і потенціал для сприяння розвитку підприємницькій діяльності на своїй території, незважаючи на складнощі воєнного стану. Користуючись рельєфом гірської громади, віддаленістю від лінії фронту та хорошою інфраструктурою актуально для громади створити сприятливі умови для розвитку підприємницької діяльності. Саме тому, на Нашу думку громада має скористатись одним із механізмів управління бюджетним процесом і бюджетними відносинами, а саме прийняттям управлінського рішення. Керуючись пунктом 22 статті 26, частиною першою статті 59 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» селищна рада має право в межах своїх компетентностей прийняти рішення про цільову програму. Слід зазначити, що станом на 01.10.2024 року Делятинською селищною радою не приймалось рішення про відповідну цільову програму.

Основною метою даної цільової програми має бути створення сприятливих умов для провадження діяльності, підтримки та розвитку малого і середнього підприємництва на території Делятинської селищної

територіальної громади шляхом формування дієвої системи умов, стимулів і мотивацій до реалізації економічного потенціалу громади.

Серед основних завдань даної цільової програми:

1. Податкові пільги для суб'єктів малого і середнього підприємництва.

Одним із головних джерел доходів бюджету Делятинської селищної територіальної громади є місцеві податки та збори. Відповідно до статті 10 Податкового кодексу України до місцевих податків належить єдиний податок та податок на майно (який складається із транспортного податку, плати за землю, податку на нерухоме майно, відмінного від земельної ділянки), а до місцевих зборів належить туристичний збір та збір за місця для паркування транспортних засобів³⁰.

Делятинська селищна рада в межах свої повноважень приймає рішення про встановлення місцевих податків та зборів та податкових пільг зі сплати місцевих податків. Дані рішення оприлюднюються до 15 липня року, що передуює бюджетному періоду, в якому планується застосування встановлюваних місцевих податків і зборів або змін, відповідно до пункту 12.4 статті 12 Податкового кодексу України. Селищна рада в рішенні про місцеві податки та збори вказує об'єкт оподаткування, платників податків і зборів, розмір ставки, податковий період та інші обов'язкові елементи з дотриманням вимог, згідно до розділу XII Податкового кодексу для відповідного місцевого податку чи збору. Що найважливіше встановлює пільги з податку, що сплачується на відповідній території.

Розглянемо структуру місцевих податків та зборів Делятинської селищної територіальної громади за 2023 рік³¹, які зображені на діаграмі (Рис. 3.1).

³⁰Податковий кодекс України : Закон України від 08.07.2010р. № 2456-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-VI#Text>

³¹Електронні ресурси. Дані взяті з Державного веб-порталу бюджету для громадян. URL: <https://openbudget.gov.ua/local-budget/0952200000/info/indicators>

Рис. 3.1 – Структура місцевих податків та зборів Делятинської селищної територіальної громади за 2023 рік, тис. грн.. та %.

Відповідно до діаграми (Рис. 3.1.) основним джерелом доходу серед місцевих податків є єдиний податок, тобто він є найбільшим навантаженням для суб'єктів підприємницької діяльності. Відповідно до пункту 293.1 статті 293 Податкового кодексу України ставки єдиного податку для платників першої групи встановлюються у відсотках (фіксовані ставки) до розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленого законом на 01 січня податкового (звітного) року, другої групи – у відсотках (фіксовані ставки) до розміру мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 01 січня податкового (звітного) року, третьої групи - у відсотках до доходу (відсоткові ставки)³².

Відповідно до статей 7 та 8 Закону України від 09.11.2023 № 3460-ІХ «Про Державний бюджет України на 2024 рік» мінімальна заробітна плата з 01 січня 2024 року складає 7100 гривень, прожитковий мінімум для працездатних осіб в 2024 році – 3028 гривень. Враховуючи статтю 293 Податкового кодексу України, максимальний місячний розмір авансового внеску по єдиному податку у 2024 році для фізичних осіб – платників

³²<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-VI#Text>

єдиного податку першої групи становить 3028 грн.* 10% = 302,8 грн., а для другої групи – 7100 грн. * 20% =1420,0 грн.

Керуючись пунктом 293.2 статті 293 Податкового кодексу України, Делятинська селищна рада прийняла рішення фіксовані ставки єдиного податку на 2024 рік для фізичних осіб - підприємців, які здійснюють господарську діяльність, залежно від виду господарської діяльності, з розрахунку на календарний місяць. Відповідно до рішення Делятинської селищної ради від 18 червня 2021 року №312-9/2021 «Про встановлення ставок єдиного податку на території Делятинської селищної територіальної громади», платники єдиного податку першої групи мають сплачувати 3028 грн.* 10% = 302,8 грн. в місяць, а другої групи – 7100 грн. * 15% =1065,0 грн.

Розглянемо прийнятті місцевими громадами ставки єдиного податку в Надвірнянському районі на 2024 рік³³, які наведені в таблиці 3.1..

Таблиця 3.1. – Ставки єдиного податку в Надвірнянському районі на 2024 рік.

Найменування громади	Групи платників єдиного податку	
	1 група	2 група
Делятинська	10%	15%
Ланчинська	10%	20%
Надвірнянська	10%	20%
Пасічнянська	5%	10%
Переріслянська	10%	20%
Поляницька	10%	20%
Ворохтянська	10%	20%
Яремчанська	10%	20%

Порівнявши дані таблиці 3.1. та статтю підпункти 1,2 пункту 293.1 статті 293 Податкового кодексу України³⁴, можна сказати що всі громади (крім Пасічнянської) встановили максимальну ставку єдиного податку для першої групи 10%, що свідчить про однорідну політику щодо малого

³³Електронні ресурси. Дані взяті з офіційного сайту Державної податкової служби України. URL: <https://tax.gov.ua/zakonodavstvo/podatki-ta-zbori/stavki-mistsevih-podatkov-ta-zboriv/>

³⁴<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-VI#Text>

підприємництва в районі, тому слід розглянути можливість зменшення ставки першої групи платників податку. Платниками єдиного податку першої групи є фізичні особи, що обрали спрощену систему оподаткування і ведуть найпростіший вид діяльності, які не мають великих доходів і не використовують найману працю. Це ідеальний варіант для тих, хто продає товари на ринках або надає побутові послуги.

Розглянемо можливий вплив на дохідну частину бюджету при зменшенні ставки єдиного податку для першої групи платників до 9%. Знайдемо щомісячну сплату єдиного податку $3028 \text{ грн.} \cdot 9\% = 272,52 \text{ грн.}$, отже за рік сплата становитиме 3270,24 грн. Для розрахунку річної сплати податку суб'єктами підприємницької діяльності необхідно знати кількість таких суб'єктів. Якщо для розрахунку візьмемо 100 таких суб'єктів, тоді річні доходи місцевого бюджету з єдиного податку для першої групи становитимуть 327 024,0 грн. Розрахуємо втрати бюджету Делятинська селищна територіальна громада при зниженні ставки єдиного податку для першої групи з 10% до 9%.

$363\,360,0 \text{ грн.} - 327\,024,0 \text{ грн.} = 36\,336,0 \text{ грн.}$, де 363 360,0 грн. - річна сплата податку СПД першої групи при ставці 10 %.

Знаючи втрати місцевого бюджету знайдемо необхідну кількість суб'єктів підприємницької діяльності для відновлення надходжень до бюджету. Для цього втрати бюджету поділимо на річну сплату при 9% ставці $36336,0 \text{ грн.} : 3270,24 \text{ грн.} = 11$ суб'єктів підприємницької діяльності. Отже, для відновлення надходжень бюджету до рівні ставки 10% необхідно залучити 11 нових суб'єктів підприємницької діяльності. За аналогією розрахуємо інші можливі ставки єдиного податку для 1 групи та результати занесемо в таблицю 3.2 .

Таблиця 3.2 Можливі ставки єдиного податку для 1 групи

% ставки	Щомісячна сплата, грн.	Річна сплата, грн.	Річна сплата податку всіх СПД, грн.	Втрати бюджету, грн.	Кількість СПД, для відновлення доходів	% від доходів єдиного податку
10	302,80	3633,60	363360	0	0	-
9	272,52	3270,24	327024	36336	11	0,54
8	242,24	2906,88	290688	72672	25	1,08
7	211,96	2543,52	254352	109008	42	1,62
6	181,68	2180,16	218016	145344	66	2,16
5	151,40	1816,80	181680	181680	100	2,70

Розглянувши таблицю 3.2, можна сказати, що з метою стимулювання малого бізнесу можливе пониження ставки до 9%, яке призведе до незначних втрати в бюджеті до 36336,0 грн., що менше 1 % від всіх доходів єдиного податку отриманих в 2023 році. Пониження ставки до 9% не вплине критично на доходи на місцевого бюджету, проте може зменшити навантаження на 10% для малого бізнесу та призведе до легалізації частини тіньової економіки, що збільшить податкові надходження в довгостроковій перспективі.

Для другої групи платників у більшості громад встановлені максимальні ставки податку (20%), тільки в Делятинській громаді – 15 % та Пасічнянській громаді – 10%. Можна сказати, що Делятинська територіальна громада вже зробила крок у напрямку підтримки середнього підприємництва, встановивши нижчу ставку єдиного податку для другої групи платників, проте додаткові податкові пільги можуть бути інструментом залучення інвестицій та створення нових робочих місць. Можна розглянути варіант

зниження ставки не для всіх ФОП, а тільки для певних категорій (для нових підприємств, або релокованих підприємств).

2. Створення інформаційної бази даних об'єктів майна.

На сьогоднішній день багато підприємств що знаходяться на сході України знаходяться в умовах ризику для бізнесу. З метою продовження діяльності та збереження потужностей виробництва вони шукають території для релокації підприємства в безпечні регіони Західної України. Саме тому доцільно Делятинській селищній раді створити електронну базу даних об'єктів державної, комунальної та інших форм власності, що пропонуються для продажу чи передачі в оренду суб'єктам малого і середнього підприємництва. Дану базу слід оприлюднити в засобах масової інформації, офіційному веб сайті селищної ради та надіслати базу в обласну державну військову адміністрацію.

За рахунок релокації підприємства громада отримає додаткові доходи до місцевого бюджету за рахунок податку на доходи з фізичних осіб. Більшість підприємств переміщуються з висококваліфікованими спеціалістами та сім'ями, або створюють нові робочі місця, що позитивно вплине на економіку громади.

3. Інформаційно-роз'яснювальна діяльність.

Одним із найважливіших заходів програми має бути проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи. Головною метою даного заходу має бути формування в суспільстві соціально відповідального бізнесу, легалізації трудових відносин та виплати заробітної плати «без конвертів» для забезпечення соціального захисту працівників. Делятинській селищній раді потрібно проводити зустрічі «консультативних днів» для суб'єктів малого і середнього підприємництва з представниками контролюючих, виконавчих та дозвільних органів. На даний захід варто залучити успішних місцевих підприємців, які поділяться своїм як позитивним так і негативним досвідом та нададуть практичні поради. Варто проводити інформаційні семінари для безробітних з орієнтацією їх на створення підприємницької діяльності. Ці

заходи повинні підняти рівень обізнаності суб'єктів підприємницької діяльності та інформаційної обізнаності мешканців громади. Регулярні та різноманітні заходи допоможуть створити сприятливе середовище для розвитку малого та середнього підприємництва в Делятинській територіальній громаді.

Враховуючи вище викладене, на нашу думку Делятинській селищній раді слід розробити проект рішення про затвердження місцевої цільової програми щодо підтримки малого і середнього підприємництва. Також, слід детальніше провести аналіз впливу ставок на бізнес в громаді та чи пониження ставок призведе до зростання кількості підприємств, створення нових робочих місць та збільшення доходів до місцевого бюджету. З метою залучення нових підприємств на території громади розглянути можливість встановити додаткові пільги для релокованих підприємств. Дані заходи створять сприятливі умови для розвитку малого і середнього підприємництва в регіоні.

Ще одною важливою програмою для підприємництва на території Делятинської територіальної громади, яку варто прийняти – це програма релокації підприємств. Релокація підприємства – це переміщення основних активів, потужностей і працівників на іншу територію. Основною причиною релокації є військова агресія росії та нестабільна економічна ситуація на деяких територіях, де ведуться бойові дії. Варто зазначити що в Україні діє така програма на державному рівні. Програма передбачає державну допомогу в підборі місця для розміщення виробництва, допомогу в перевезенні й розселенні персоналу та підборі нових співробітників. Органи місцевого самоврядування теж повинні долучитись до підтримати переміщених підприємств, тому актуально прийняти цільову програму для релокованих підприємств.

Метою програми є сприяння економічному розвитку громади шляхом залучення нових підприємств та створення нових робочих місць на території Делятинської селищної ради.

Дана програма повинна містити такі заходи:

1. П
 ідготовка інфраструктури

Селищній раді потрібно провести роботу щодо оцінки можливих ресурсів на території громади, а саме, які виробничі приміщення, земельні ділянки надаються в оренду та в якому стані дороги, електропостачання, водопостачання та наявність можливості підключення до мережі інтернет. Провести оцінку даного майна щодо технічного стану, площ та їхнього розташування. У разі потреби провести ремонт об'єктів та обладнання наявних будівель комунальної власності для задоволення потреб переміщених підприємств. При виділенні власних земельних ділянок для промислових зон необхідно забезпечити потрібними комунікаціями. Із зібраної інформації розробити інвестиційні паспорти об'єктів та бази з комунальним та приватним майном для можливої оренди, продажу для релокованих підприємствам.

2. І
 нформаційна підтримка

Селищній раді потрібно розробити методичні рекомендації та інструкції для переміщених підприємств. Це мають бути прості матеріали, які пояснюють всі етапи перереєстрації, а саме, де можна здійснити перереєстрацію підприємства, необхідні документи, вимоги, контакти органів влади та рахунки для сплати місцевих податків. З метою надання індивідуальних консультацій, супроводу та допомоги у вирішенні проблем уповноважити відповідальну особу за переміщених підприємств. Провести семінари, вебінари, круглі столи для інформування місцевих підприємців про можливості релокації, підтримку та всебічної допомоги з боку громади. Провести активну промоцію громади та переваги релокації в громаду в засобах масової інформації та мережі інтернет.

3. П
 ідтримка з пошуком персоналу

Проводити збір інформації про необхідні вакансії від підприємств та надання її потенційним працівникам. Спільно з Надвірнянською філією центру зайнятості в Івано-Франківській області проводити зустрічі роботодавців з потенційними працівниками.

4. Ф
 інансова підтримка

В рамках програми розглянути можливість одноразової фінансованої допомоги релокованим підприємствам. Фінансування здійснюватиметься за рахунок місцевого бюджету. Звідки ж залучити кошти на додаткові видатки? Як варіант шляхом відшкодування коштів зі сплати податку з доходів фізичних осіб.

Із зарплати найманих працівників утримаються податок з доходів фізичних осіб 18%, з них 60 % до місцевого бюджету. Давайте розрахуємо надходження до місцевого бюджету з одного найманого працівника. Період роботи найманого працівника повинен складати повних 6 місяців. Оскільки, на 1 січня 2025 року мінімальна заробітна плата складатиме 8000,0 грн., тому розрахунок виглядатиме так: $8000,0 \text{ грн.} * 18\% * 60\% * 6 \text{ місяців} = 5184 \text{ грн.}$ Тобто, як мінімум за 6 місяців до місцевого бюджету за кожного найманого працівника надійдуть кошти в сумі 5184,0 грн. Пропонується відшкодувати за кожного найманого працівника 25% від цієї суми, що становитиме $5184,0 \text{ грн.} * 25\% = 1296 \text{ грн.}$

При прийнятті програми необхідно вказати важливі умови отримання відшкодування, а саме:

1. Релокація підприємства на територію громади.

Повинно бути офіційне підтвердження про перереєстрацію підприємства на територію громади.

2. Сплачено податку з доходів фізичних осіб за 6 місяців в бюджет Делятинської селищної територіальної громади.

Податок з доходів фізичних осіб має справлятися до місцевого бюджету понад 6 місяців.

3. Допомога нараховуватиметься за кожного офіційно найманого працівника, який пропрацювати повних 6 місяців.
4. Відсутність податкових пільг у найманих працівників.
5. Відсутності заборгованості у підприємства в місцевий бюджет.
6. Фінансова допомога виділяється один раз на підприємство в період з дати релокації підприємства від 7 місяців до 12 місяців.
7. Фінансова допомога виділяється на рахунок релокованого підприємства відкритому в Державній Казначейській службі України.
8. Фінансова допомога може бути використана для сплати податків.
9. Для отримання фінансової допомоги релоковане підприємство повинно надати завірені копії звітів зі сплати єдиного соціального внеску та податку за фізичних осіб за попередні квартали.

Дані умови повинні уберегти Делятинську селищну раду від недобросовісних підприємств та зменшати ризики не цільового використання бюджетних коштів.

5. Р инок збуту

Делятинська селищна рада сприятиме у пошуку нових ринків збуту продукції, яку виробляє переміщене підприємство. При проведенні ярмарків, свят та різних заходах організованими органами місцевого самоврядування будуть залучатися продукція релокованих підприємств.

Відповідно до розпорядження селищного голови від 02.09.2024 року №28 «Про заходи щодо наповнення бюджету Делятинської селищної територіальної громади, ефективного та раціонального використання бюджетних коштів і посилення фінансово-бюджетної дисципліни на 2024 рік» затверджено ряд заходів щодо наповнення бюджету Делятинської селищної територіальної громади. На виконання розпорядження відділ фінансів здійснює належний контроль за повнотою надходжень до місцевого бюджету, тому з метою додаткових інвестицій та податкових надходжень розробляється цільові програми для залучених додаткових коштів до

місцевого бюджету. Під час проходження мною виробничої практики у відділі фінансів, я брала безпосередню участь у розробці даної цільової програми. На нашу думку реалізація даної програми релокації підприємств є стратегічно важливим кроком для розвитку Делятинської територіальної громади в умовах військового стану. Залучення нових підприємств на територію громади сприятиме зростанню економіки, створенню нових робочих місць та підвищенню якості життя мешканців громади. Слід зауважити, що залучення релокованих підприємств в громаду це є стратегічно інвестицією в довгостроковий розвиток громади. Варто приділити увагу підприємствам, які відносяться до економічному потенціалу громади. На території громади розвинута деревообробна промисловість, присутній видобуток нафти, природного газу та газового конденсату, тому слід приділити увагу тим підприємствам, які пов'язані з даними напрямками своєї діяльності.

Програма передбачає комплекс заходів, спрямованих на створення сприятливих умов для роботи підприємств, включаючи підготовку інфраструктури, інформаційну підтримку, сприяння у пошуку персоналу та надання фінансової допомоги.

Особливу увагу слід приділити механізму фінансової підтримки. Пропонований механізм відшкодування частини податку з доходів фізичних осіб є ефективним інструментом для стимулювання розвитку бізнесу та забезпечення додаткових надходжень до місцевого бюджету.

Отже, запропоновані програми мають потенціал для успішної реалізації та можуть стати важливим інструментом для залучення інвестицій та створення нових робочих місць у Делятинській селищній територіальній громаді. Завдяки впровадженню даних програм громада стане привабливим місцем для ведення бізнесу, що в свою чергу призведе до збільшення кількості суб'єктів підприємницької діяльності та сприятиме економічному зростанню регіону. Для перевірки успішності програм необхідно буде проводити регулярний моніторинг та оцінку ефективності

програми. Також, слід враховувати можливі ризики та впроваджувати заходи для їх мінімізації.

На нашу думку пропозиція про одноразову фінансову допомогу релокованим підприємствам за рахунок відшкодування частини податку з доходів фізичних осіб є цікавою та потенційно ефективною, тому що податок з доходів фізичних осіб є обов'язковим платежем. Вона поєднує в собі стимулювання розвитку бізнесу та збільшення надходжень до місцевого бюджету. При чому присутній стимул для створення нових робочих, адже зв'язок між кількістю найманих працівників та розміром фінансової допомоги стимулює підприємства до розширення виробництва. Особливого навантаження на бюджет Делятинської селищної територіальної громади не буде, тому що фінансується за рахунок сплати обов'язкового платежу новими суб'єктами підприємницької діяльності. Контроль за видатками буде здійснюватись Державною казначейською службою України, тому відшкодовані кошти переважно будуть спрямовані на сплату податків.

3.2. Вжиття заходів щодо підвищення ефективності справляння місцевих податків та зборів до місцевого бюджету

Умови війни значно ускладнюють формування бюджетної політики та підвищення її ефективності. Однак, існують різноманітні стратегії та напрями, які можуть бути використані для забезпечення ефективного функціонування механізмів формування бюджетної політики навіть в умовах війни. На нашу думку в сучасних умовах варто приділити увагу механізмам зміцнення фінансової самодостатності територіальної громади в сучасних умовах. Одним із таких напрямків є вдосконалення механізму адміністрування місцевих податків та зборів, посилення контролю за їх надходженнями.

Вагомими джерелом наповнення доходів місцевого бюджету є місцеві податки та збори. Відповідно до статті 10 Податкового кодексу України орган місцевого самоврядування має повноваження щодо встановлення ставок єдиного податку і податку на майно, крім земельного податку на лісові землі. Проте, адміністрування місцевих податків і зборів здійснює Державна податкова служба, а не орган місцевого самоврядування. Тому можна сказати, що органи місцевого самоврядування мають здатність впливати на формування обсягів надходжень від місцевих податків та зборів до місцевих бюджетів, але не володіють жодними засобами або механізмами контролю за їх стягненням та адмініструванням. Ця проблема була й до повномасштабного вторгнення російської федерація в Україну, але й не вирішена до сьогоднішнього дня. Через недосконалість механізмів адміністрування місцевих податків та зборів щорічно місцеві бюджети втрачають кошти. Вирішення даної проблеми є надзвичайно актуальним для збільшення фінансової самодостатності громад, адже податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки та плати за землю має неабиякий потенціал залучення коштів.

Для ефективної системи місцевого оподаткування необхідно мати: достовірну база оподаткування, облік об'єктів оподаткування та здійснювати контроль за сплатою податків. З 2012 року існує Державний реєстр речових прав на нерухоме майно, де містяться відомості про всі об'єкти нерухомості, а вносити зміни до цього реєстру мають право лише уповноважені органи державної реєстрації прав на нерухоме майно. Незважаючи на наявність електронного реєстру речових прав на нерухоме майно, за різними оцінками, він містить інформацію лише про 10% об'єктів, що свідчить про його неповну ефективність. Другим джерелом відомостей про наявне майно є архіви БТІ (до 2013 року). На основі даних з цих реєстрів формується база для нарахування майнових податків.

Питання розподілу функцій адміністрування земельних ресурсів між центральною владою та органами місцевого самоврядування не має простого

рішення. З одного боку, ведення земельного кадастру логічніше централізувати, адже це потребує чіткої координації та уніфікованих даних. З іншого боку, децентралізація збору та контролю за надходженнями може дати кращий результат, адже орган місцевого податку мають пряму зацікавленість у збільшенні доходів місцевих бюджетів.

Європейський досвід свідчить про те, що існує багато різних моделей та підходів до цього питання, жоден з яких не є ідеальним: а) місцеві органи влади самостійно ведуть облік платників податку на майно, провадять оцінку об'єктів оподаткування та стягують податки (Нідерланди, Італія); б) адміністрування місцевих податків повністю здійснюється на центральному рівні (Франція, Естонія, Швеція); в) адміністрування місцевих податків здійснюється на основі змішаної моделі, що поєднує повноваження центральної та місцевої влади (Німеччина, Велика Британія); г) Податки не завжди адмініструються тим органом влади, до бюджету якого вони надходять (Словенія)³⁵.

На території громади знаходиться багато новобудов та будинків в яких проживають люди, але вони не здані в експлуатацію або відсутнє право власності, технічний паспорт, тому загальна площа нерухомого майна відсутня в податковій базі оподаткування. Саме тому для підвищення надходження даного податку та інших податків на майно можна вжити заходи механізмів контролю щодо перевірки прав власності на земельні ділянки та нерухоме майно жителів громади.

База оподаткування Делятинської селищної ради знаходиться на середньому рівні в регіоні, так за 2023 рік до місцевого бюджету з податку на нерухоме майно, з фізичних осіб, які є власниками об'єктів житлової нерухомості надійшло кошти в сумі 115 тис. грн., дані наведені в таблиця 3.3.

³⁵Mikesell, John L. "International Experiences with Administration of Local Taxes: A Review of Practices and Issues". 2012. 29 p.

Таблиця 3.3. – Ставки на надходження з податку нерухоме майно, з фізичних осіб, які є власниками об'єктів житлової нерухомості за 2023 рік

Найменування громади	Кількість населення станом на 01.01.2021р.	Надходження від податку на нерухоме майно з фізичних осіб ³⁶ , тис. грн.	Ставки на житлові будинки ³⁷ , %	Ставка за 1 кв. метр, грн..
Надвірнянська	43065	3156	0,5	32,5
Поляницька	4760	5788	0,5	32,5
Ланчинецька	11092	69	0,5	32,5
Яремчанська	13674	2300	0,2	13
Ворохтянська	6003	747	0,15	9,75
Переріслянська	9185	137	0,1	6,5
Пасічнянська	20848	31	0,03	1,95
Делятинська	21312	115	0,02	1,34

Враховуючи дані таблиці 3.3. можна знайти орієнтовну базу оподаткування по кожній громаді, а в Делятинській селищній територіальній громаді орієнтовна база оподаткування становитиме:

$$115000 \text{ грн.} / 1,34 \text{ грн./м}^2 = 85820,9 \text{ м}^2$$

Якщо ми від бази оподаткування поділимо на кількість населення, то знайдемо кількість квадратних метрів що оподатковується на одного мешканця громади. Знайдемо скільки становитиме для Делятинської селищної територіальної громади:

$$85820,9 \text{ м}^2 / 21312 \text{ осіб} = 4 \text{ м}^2 / \text{особу.}$$

Порахуємо для інших громад, які мають кращий показник на одну особу, а саме: Поляницька – 37,4 м² / особу, Яремчанська -12,9 м² / особу, Ворохтянська - 12,7 м² / особу. Враховуючи вище наведені дані, якщо при наповненні бази оподаткування на одного мешканця до рівня 12 м² / особу в Делятинській селищній територіальній громаді, то податки на нерухоме

³⁶Електронні ресурси. Дані взяті з Державного веб-порталу бюджету для громадян. URL:

<https://openbudget.gov.ua/local-budget/compare?id=0952200000&id=0953800000&id=0955200000&id=0956300000&id=0955600000&id=0951700000&id=0951600000&id=0954400000&year=2023&monthTo=12&compare=income>

³⁷Електронні ресурси. Дані взяті з офіційного сайту Державної податкової служби України. URL:

https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2021/zb/05/zb_chuselnist%202021.pdf

майно можуть зрости в 3 рази. Нагадаємо, що податок на майно справляється в повному обсязі до місцевого бюджету, тому органи місцевого самоврядування зацікавлені в наповненості бази оподаткування нерухомого майна із коректними площами.

Також, однією із причиною низького надходження із податку на майно до бюджету Делятинської селищної ради є низькі ставки податку на майно в регіоні. Проаналізувавши дані таблиці 3.3., можна зробити висновок що ставки податку на нерухоме майно відмінне від земельної ділянки з фізичних осіб, які є власниками об'єктів житлової нерухомості на території Делятинської селищної ради найнижчі в регіоні.

Згідно з підпункту 266.5.1 Податкового кодексу України ставки податку для об'єктів житлової та/або нежитлової нерухомості, що перебувають у власності фізичних та юридичних осіб, встановлюються рішенням сільської, селищної, міської ради або ради об'єднаних територіальних громад, що створені згідно з законом та перспективним планом формування територій громад, залежно від місця розташування (зональності) та типів таких об'єктів нерухомості у розмірі, що не перевищує 1,5% розміру мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня звітного (податкового) року, за 1 кв. м бази оподаткування³⁸. Таким чином, ставка податку на нерухомість встановлюється Делятинською селищною радою в залежності від типу об'єктів та їх місцезнаходження у відсотках до мінімальної заробітної плати, встановленої на 1 січня звітного року, та не може перевищувати 1,5 відсотка за 1 кв. метр. Отже, за 2023 рік максимальна ставка податку на нерухомість на території громади за 1 квадратний метр може становити:

$$6500 \text{ грн.} \times 1,5\% = 97,50 \text{ грн.}$$

Враховуючи дані таблиці 3.3., середній показник ставок на нерухоме майно в Надвірнянському районі становитиме 0,25%. Порівнявши середній показник, максимальну можливу ставку та ставку на території громади доцільно вжити заходи щодо підняття ставок до рівня 0,1%, що дозволить не

³⁸<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>

спричини соціальне напруження в громаді та в наступному бюджетному році залучити додаткових надходжень понад 460 тис.грн. до місцевого бюджету.

Дане дослідження підкреслює важливість проведення заходів щодо наповненості бази оподаткування та підняття ставок для Делятинської селищної територіальної громади, оскільки це допоможе забезпечити стабільні доходи до місцевого бюджету впродовж майбутніх років.

Найвагомішою складовою частиною власних надходжень бюджету громади в 2023 році є податки на доходи фізичних осіб (82,68 %). Але вилучення з 1 жовтня 2023 року податку на доходи фізичних осіб з грошового забезпечення, грошових винагород та інших виплат, одержаних військовослужбовцями, поліцейськими та особами рядового і начальницького складу, що сплачується податковими агентами до державного бюджету спричинило навантаження на місцевий бюджет та унеможливило виконання поставлених обов'язків державою на орган місцевого самоврядування. З метою забезпечення фінансування соціальних та економічних потреб, перед громадою постало завдання у пошуку всіх можливих ресурсів для відновлення надходжень від податку з доходів фізичних осіб. Це може бути досягнуто шляхом боротьби з ухиленням від сплати податків, детінізації підприємств та легалізації заробітної плати, а також створенням нових робочих місць. Для виявлення ухиянтів від сплати податків з фізичних осіб та детінізації «зарплати в конвертах» актуально створити на території Делятинської селищної територіальної громади комісію з питань легалізації виплати заробітної плати та зайнятості населення. Основними напрямками діяльності та завданнями даної комісії:

- сприяння легалізації заробітної плати та зайнятості населення;
- здійснення контролю за дотриманням державних соціальних гарантій у сфері праці, підвищення рівня соціальної захищеності найманих працівників та відповідальності роботодавців за використання їх праці;
- запобігання проявам тіньової зайнятості, забезпечення повноти сплати єдиного внеску, страхових внесків та податків до місцевого бюджету;

- проведення інформаційної роботи серед населення в частині роз'яснення положень трудового законодавства;
- проведення роз'яснювальної роботи серед роботодавців щодо дотримання ними вимог чинного трудового законодавства в частині використання найманої робочої сили та запобігання фактам нелегальних трудових відносин;
- організація проведення з роботодавцями нарад, зустрічей, круглих столів та інших організаційних заходів з цих питань;
- розробка та надання пропозицій щодо удосконалення чинного законодавства;
- сприяння у розгляді звернень громадян щодо порушення трудового законодавства;
- інформування населення щодо соціальних ризиків громадян, які не легалізують свою зайнятість та отримують заробітну плату нелегально;
- забезпечення взаємодії з органами ГУ ДПС в Івано-Франківській області та Південно-Західного міжрегіонального управління Державної служби з питань праці з метою вжиття заходів впливу до фізичних осіб-підприємців, які використовують найману працю з порушенням вимог чинного законодавства.

На нашу думку створення комісії має позитивно вплинути на соціально-економічний розвиток та соціального захисту працівників. В громаді зменшиться рівень безробітності та створяться нові робочі місця, що призведе до зростання надходжень до бюджету громади та єдиного соціального внеску.

Тема реінтеграції та реабілітації учасників АТО (ООС), військовослужбовців, які брали участь у бойових діях, й далі залишається однією з найактуальніших в українському суспільстві. В умовах війни постає питання щодо надійного тилу та піклування про наших героїв, які постраждали на війні. Повертаючись з війни до рідних сіл, селищ та міст, колишні воїни часто стикаються з відсутністю необхідної допомоги та

підтримки. Тому виникає потреба у створенні реабілітаційного центру на території Надвірнянського району.

Делятинська селищна територіальна громада є гірською громадою, де є чудові краєвиди, гори, річки та водоспади, а також прихований потенціал - сіль. На нашу думку в сучасних умовах доцільно використати природу, гірську місцевість та поклади солі з метою створення бальнеологічного центру реінтеграції та реабілітації поранених військових. Центр надасть можливість військовослужбовцям отримати якісну медичну допомогу та реабілітаційні послуги, спрямовані на відновлення здоров'я та функціональності після травм та поранень, отриманих на війні. Він буде забезпечувати не лише медичну, але й психологічну та соціальну підтримку ветеранам. Це допоможе їм впоратися з психологічними та емоційними труднощами, а також інтегруватися в суспільство після повернення зі служби. Бальнеологічний центр може також сприяти розвитку малого підприємництва та туризму в регіоні, зокрема залучати відвідувачів, які шукають медичну реабілітацію та відпочинок. Реалізація центру дасть можливість створити додаткові робочі місця, зокрема для медичного персоналу, адміністративного персоналу та інших спеціалістів. Проте, в умовах війни відчувається недостатність потрібних спеціалістів. Один із варіантів це навчання персоналу, але він затратний та потрібний додатковий час на навчання відповідних спеціалістів. Другий варіант це пошук відповідних спеціалістів серед ВПО. Залучення ВПО значно ефективніший варіант та перспективніший, адже це додаткова кількість населення, що позитивно вплине на розрахунок базової та освітньої субвенції.

На нашу думку запропоновані заходи спрямовані на підвищення ефективності функціонування механізмів формування бюджетної політики і будуть мати значний позитивний вплив на надходження до місцевого бюджету. Впровадження адміністрування податків може дати можливість місцевим органам самоврядування забезпечити більшу фінансову стабільність і контроль над економічним розвитком територій. Однак

важливо також враховувати необхідність забезпечення адекватного контролю та вимагатиме додаткових зусиль у сфері фінансового управління та адміністративних ресурсів. Додаткові доходи з податку на майно можуть бути використані для поліпшення якості життя мешканців громади через збільшення доступності та якості комунальних послуг, розвиток інфраструктури та інших соціальних, військових програм. В цілому, створення центру для реабілітації та реінтеграції учасників війни принесе значні користі як для військових, так і для громади в цілому, сприяючи їхньому фізичному, психологічному та соціальному відновленню.

Збільшення податкових надходжень робить бюджет громади більш стабільним і менш залежним від зовнішніх факторів. Це дозволяє краще планувати та реалізувати різноманітні проєкти та програми у сфері соціального захисту населення та підтримці Збройних сил України.

ВИСНОВКИ

Результати дослідження дозволили сформулювати, що бюджетна політика представляє собою направлену діяльність уповноважених осіб щодо формування або регулювання суспільних відносин у сфері формування та використання фінансових ресурсів. Ці ресурси необхідні для забезпечення завдань і функцій, які виконуються органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду.

Завдяки реалізації трьох основних функцій – фіскальної, економічного регулювання та вирівнювання доходів – бюджетна політика має значний вплив на розвиток економіки та суспільства. Бюджетна політика в Україні відіграє ключову роль у забезпеченні економічної стабільності та розвитку країни, і успішна реалізація її завдань потребує уважного аналізу, планування та впровадження відповідних заходів, тому бюджетна політика реалізується через бюджетний механізм.

Бюджетний механізм є вагомим інструментом соціально-економічного розвитку країни, забезпечення створення умов для сталого економічного зростання, модернізації економіки і соціальної сфери, підвищення рівня і якості життя населення. Таким чином, пропонуємо визначати бюджетний механізм як систему заходів впливу на забезпечення мобілізації до бюджету оптимальних обсягів фінансових ресурсів, їх ефективного розподілу та раціонального використання з метою забезпечення макроекономічної збалансованості, сталого розвитку та збереження суверенітету держави, що визначено політикою держави. Складові елементи бюджетного механізму об'єднано у відповідні підсистеми механізму, через які проявляються основні функції бюджетного механізму, спрямовані на досягнення поставленої мети: механізм забезпечення; механізм організації; механізм регулювання та стимулювання; механізм обліку та контролю.

В умовах воєнного стану вироблення дієвих напрямків бюджетної політики є важливим завданням державного управління, що потребує детального аналізу та дослідження. Постійна актуалізація напрямків бюджетної політики у державі є одним з головних вимог прогресування економіки за різних умов, в тому числі і в умовах воєнного стану. Як зазначалося вище, забезпечення переорієнтації бюджету та його націленості на ті складові, які є найбільш важливими в тих, чи інших умовах, і є фундаментом бюджетної політики для кожної країни.

Вважаємо, що в умовах воєнного стану урядом було прийнято ефективні рішення по зміні пріоритетних напрямів бюджетної політики, що вплинуло і на стан виконання державного бюджету. Важливим є і те, що розвивається та посилюється міжнародна фінансова підтримка Україні від інших держав та міжнародних організацій. З огляду на це, на мою думку, пріоритетними напрямами в середньостроковій перспективі у бюджетній сфері мають стати:

- продовження реформ в системі державних фінансів;
- підвищення ефективності бюджетної політики та перегляд її окремих пріоритетів;
- впровадження стимулюючих заходів, спрямованих на поживлення економічної діяльності.

При проведенні аналізу бюджетних видатків Делятинської селищної ради в умовах війни, можна сказати про значне збільшення потреб у фінансуванні, а також про зміну пріоритетів у розподілі коштів. Спостерігається перерозподіл ресурсів на:

- Підвищення обороноздатності країни.
- Підтримки життєдіяльності населення.
- Відновлення інфраструктури.

Важливо зазначити, що фактичні касові видатки загалом відповідають плановим показникам, що свідчить про ефективне бюджетне планування в умовах війни. Таким чином, структура видатків відображає пріоритети

громади в умовах війни та демонструє її зобов'язання забезпечити безпеку, стабільність та розвиток.

Зміни в чинному законодавстві України створювали додаткове навантаження на місцеві бюджети. Як наслідок, значне зменшення надходження доходів та впровадження державної політики в умовах воєнного стану перед громадою повстало питання щодо перегляду фінансової незалежності, а саме зміни в бюджетних пріоритетних призначеннях, зміни в інвестиційній діяльності та мобілізації фінансових ресурсів на 2024 рік.

При проведенні дослідження, було запропоновано заходи спрямовані на підвищення ефективності функціонування механізмів формування бюджетної політики, які будуть мати значний позитивний вплив на надходження до місцевого бюджету. Впровадження адміністрування податків може дати можливість місцевим органам самоврядування забезпечити більшу фінансову стабільність і контроль над економічним розвитком територій. Однак важливо також враховувати необхідність забезпечення адекватного контролю та вимагатиме додаткових зусиль у сфері фінансового управління та адміністративних ресурсів. Додаткові доходи з податку на майно можуть бути використані для поліпшення якості життя мешканців громади через збільшення доступності та якості комунальних послуг, розвиток інфраструктури та інших соціальних, військових програм. В цілому, створення центру для реабілітації та реінтеграції учасників війни принесе значні користі як для військових, так і для громади в цілому, сприяючи їхньому фізичному, психологічному та соціальному відновленню.

Реалізація запропонованих цільових програм має стратегічне значення для розвитку Делятинської селищної територіальної громади. Успішне впровадження програм відкриває нові можливості для економічного розвитку громади. Залучення нових підприємств сприятиме диверсифікації економіки, підвищенню її стійкості та створенню нових робочих місць.

Збільшення податкових надходжень робить бюджет громади більш стабільним і менш залежним від зовнішніх факторів. Це дозволяє краще планувати та реалізувати різноманітні проекти та програми у сфері соціального захисту населення та підтримці Збройних сил України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бак Н., Харовська А. Війна як чинник формування податкових надходжень бюджету України. *Фінанси, облік і оподаткування*. 2023. Випуск I (89). С. 21–37.
2. Бюджетна декларація на 2022–2024 роки URL: <https://www.mof.gov.ua/storage/files/%D0%91%D1%8E%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D1%82%D0%BD%D0%B0%20%D0%B4%D0%B5%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D1%80%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F%20%D0%BD%D0%B0%202022-2024%20%D1%80%D0%BE%D0%BA%D0%B8.pdf>
3. Бюджетна система: навчальний посібник / укладачі: Р.С. Сорока, І.Г. Благун. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2011. 236с.
4. Бюджетна система : навчальний посібник /І.Л. Шевчук, В.О. Черепанова, Т.О. Ставерська. 2-ге вид., перер. і допов. Харків : Видавець Іванченко І. С., 2015.284 с.
5. Бюджетна система України: Навчальний посібник. /Артус М.М., Хижа Н.М., Київ : Вид-во Європ. ун-ту, 2005. 220 с.
6. Бюджетний кодекс України : Закон України від 08.07.2010 р. №2456-VI. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-VI#Text> (дата звернення: 12.04.2024).
7. Ватаманюк-Зелінська У.З., Прицак Я.М., Зелінський М.П. Особливості формування та виконання державного бюджету України в умовах воєнного стану. *Економічний простір*. 2023. № 185. С. 26–31.
8. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення: 12.04.2024).

9. Далєвська Т. А. Оптимізація бюджетної політики та її орієнтири. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2016. № 6. С. 265-270.
10. Дем'янишин В. Теоретичні та практичні аспекти вдосконалення фінансово-кредитного механізму. *Вісник ТНЕУ*. 2011. № 2. С. 7–20.
11. Дєдушєв І.В. Бюджетна політика: поняття та завдання. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Право* випуск77 ч.2. 2023. С. 37-41.
12. Електронні ресурси. Дані взяті з Державного веб-порталу бюджету для громадян. URL: <https://openbudget.gov.ua/local-budget/0952200000/info/indicators> (дата звернення: 12.04.2024).
13. Електронні ресурси. Дані взяті з офіційного сайту Державної податкової служби України. URL: <https://tax.gov.ua/zakonodavstvo/podatki-ta-zbori/stavki-mistsevih-podatkiv-ta-zboriv/> (дата звернення: 12.04.2024).
14. Електронні ресурси. Дані взяті з офіційного сайту Державної податкової служби України. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2021/zb/05/zb_chuselnist%202021.pdf
15. Єрмошенко Н. М. Засади формування бюджетної політики держави: монографія. НАУ, 2013. 284 с.
16. Лисяк Л. В. Бюджетна політика у системі державного регулювання соціально-економічного розвитку України: монографія. ДННУ АФУ, 2012. 600 с.
17. Онищенко С. В., Бережна А. Ю., Філонич О. М. Бюджетний механізм: методологічні підходи та практика бюджетної децентралізації. *Проблеми економіки*. 2021. №1. С. 107–122.
18. Пасічний М. Д. Бюджетна політика та економічний розвиток. *Економічний вісник університету*. 2020. Вип. 44. С. 153-164.
19. Пасічник Ю.В. Бюджетний потенціал економічного зростання в Україні : монографія. Донецьк: ТОВ “Юго-Восток, Лтд”. 2005. 642с.

20. Податковий кодекс України : Закон України від 08.07.2010р. № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 12.04.2024).
21. Про бюджет Делятинської селищної територіальної громади на 2023 рік : рішення Делятинської селищної ради від 23.12.2022 р. №1048-26/2022. URL: <https://delyatynska-gromada.gov.ua/docs/1318381/> (дата звернення: 12.04.2024).
22. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану : Закон України від 15.03.2022р. № 2120-IX. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text> (дата звернення: 12.04.2024).
23. Про внесення змін до розділу VI Бюджетного кодексу України щодо забезпечення підтримки обороноздатності держави та розвитку оборонно-промислового комплексу України : проєкт Закону України від 12.09.2023 р. №10037. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/42765> (дата звернення: 12.04.2024).
24. Про Державний бюджет України на 2021 рік : Закон України від 15.12.2020 р. 1082-IX URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1082-20#Text>(дата звернення: 12.04.2024).
25. Про Державний бюджет України на 2022 рік :Закон України від 02.12.2021 р. № 1928-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1928-20#Text> (дата звернення: 12.04.2024).
26. Про Державний бюджет України на 2023 рік : проєкт Закону України від 14.09. 2022 р. № 8000. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/40472> (дата звернення: 12.04.2024).
27. Про звіт селищного голови про роботу селищної ради та виконавчого комітету за 2023 рік : рішення Делятинської селищної ради від 22.02.2024р. №1490-43/2024. URL: <https://delyatynska-gromada.gov.ua/docs/1621217/> (дата звернення: 12.04.2024).

28. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. №389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19>(дата звернення: 12.04.2024).
29. Чугунов І., Макогон В., Титарчук М., Крикун Т. Бюджетна політика України в умовах воєнного стану. *Державні та муніципальні фінанси*. 2023. № 12(1). С. 1–11.
30. Mikesell, John L. (2012) “International Experiences with Administration of Local Taxes: A Review of Practices and Issues”. 29 p.

Таблиця А.1. – Власні надходження за 2021-2023 роки за кодами класифікації доходів, тис. грн..

ККД	Найменування	2021 рік	2022 рік	% приросту доходів в 2022	2023 рік	% приросту доходів в 2023
11010000	Податок та збір на доходи фізичних осіб	29742,9	87390,8	293,8	95067,6	108,8
11020000	Податок на прибуток підприємств	20,6	17,7	86,1	19,0	107,3
13010000	Рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів	1171,6	1181,8	100,9	991,9	83,9
13030000	Рентна плата за користування надрами загальнодержавного значення	7729,6	6038,6	78,1	4563,6	75,6
14020000	Акцизний податок з вироблених в Україні підакцизних товарів (продукції)	684,9	150,1	21,9	439,2	292,6
14030000	Акцизний податок з ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції)	2327,1	932,8	40,1	1687,2	180,9
14040000	Акцизний податок з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлю підакцизних товарів	968,7	1374,7	141,9	1372,2	99,8
18010000	Податок на майно	5176,0	2895,3	55,9	2908,3	100,4
18030000	Туристичний збір	66,5	81,3	122,3	76,4	93,9
18050000	Єдиний податок	5179,5	5556,2	107,3	6726,1	121,1
21000000	Доходи від власності та підприємницької діяльності	138,9	171,0	123,1	132,1	77,2
22000000	Адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної господарської діяльності	677,3	520,9	76,9	911,4	174,9
24000000	Інші неподаткові надходження	33,0	38,8	117,8	101,0	259,9
Всього		53916,5	106350,2	197,3	114995,9	108,1